

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

ISLAHEVİNDE KALMAKTA OLAN ERGENLERİN
EMPATİK BECERİ DÜZEYLERİNİN ISLAHEVİNDE
KALMAYAN YAŞITLARI İLE KARŞILAŞTIRMALI
OLARAK İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fulya TEMEL

Hazırlayan
Hale KOÇER ÇİFTÇİBAŞI

Ankara-1997

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Hale Koçer Çiftçi'na ait Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Empatik Beceri Düzeylerinin Islahevinde Kalmayan Yaşlılarıyla Karşılaştırmalı Olarak İncelemesi adlı çalışma, jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilimi Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan *Doç. Dr. Feriye Çurucu Turan*
F. Ç. Turan

(İmza)

Üye *Doç. Dr. Z. Fulya Temel*
Z. F. Temel

(İmza)

Üye *Yrd. Doç. Dr. Ayşe B. Aksoy*
A. Aksoy

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
I. GİRİŞ	1
A. SUÇLULUK	3
a) Suçun Tanımı	3
b) Suçlu Çocuk.....	4
c) Suçluluk Nedenleri	4
(1) Bireysel Nedenler	4
(a) Biyolojik ve Fiziksel Nedenler.....	4
(b) Psikolojik Nedenler	6
(2) Toplumsal Nedenler	7
(a) Aile İçi Etkileşimin Çocuk Suçluluğu Üzerinde Etkileri.....	9
d) Ergenlikte Suçluluk.....	11
e) Çocuk Mahkemeleri.....	12
B. EMPATİ.....	14
a) Empatinin Tanımı	15
b) Empatide Yaşa Bağlı Değişiklikler	17
c) Empatik Becerilerde Cinsiyet Farklılıkları	18
d) Empatinin Gelişiminde Ana-Baba Tutumlarının Önemi	19

C. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	20
a) Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	20
b) Diğer Ülkelerde Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	24
c) Türkiye'de Empati ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	27
d) Diğer Ülkelerde Empati ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	30
e) Suçlu Ergenlerin Empati Düzeyleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar	32
II. AMAÇ ve ÖNEM	36
A. AMAÇ.....	36
B. TEMEL PROBLEM.....	36
a) Alt Problemler.....	37
b) Önem.....	37
c) Sayıtlar	37
d) Sınırlılıklar	37
III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ ve ARAÇLARI	38
a) Evren ve Örneklem	38
b) Verilerin Toplanması.....	38
c) Veri Toplama Teknikleri	39
d) Süre ve Olanaklar.....	39
e) Verilerin Çözümü ve Yorumu	40
IV. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	41
V. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	73
KAYNAKÇA.....	76
EKLER	

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Anne ve Babalarının Hayatta Olma Durumuna Göre Dağılımları.....	41
Tablo 2: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Hayatta Olan Anne ve Babalarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	43
Tablo 3: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Hayatta Olan Anne ve Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Dağılımları.....	44
Tablo 4: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Anne ve Babalarının Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Dağılımları.....	45
Tablo 5: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Hayatta Olan Anne ve Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları.....	47
Tablo 6: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Babalarının (Hayatta Olanların) Mesleklerinin Gruplara Göre Dağılımı.....	49
Tablo 7: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Yaşlara Göre Dağılımları.....	50
Tablo 8: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Doğdukları Bölgelere Göre Dağılımları	51
Tablo 9: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Doğum Sıralarına Göre Dağılımları	52

Tablo 10: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Kardeş Sayılarının Dağılımı.....	53
Tablo 11: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Aldığı Örgün Eğitim Yıllarının Dağılımı	54
Tablo 12: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Oturdıkları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımları.....	56
Tablo 13: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Ailelerin Oturdıkları Evlerin Türlerine Göre Dağılımları.....	57
Tablo 14: Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Hüküm Giydikleri Suç Türlerine Göre Dağılımları.....	58
Tablo 15: Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Kurumda Bulunma Sürelerine Göre Dağılımları.....	59
Tablo 16: Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Hüküm Giydikleri Ceza Sürelerinin Dağılımı	59
Tablo 17: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarının Yaşlara Göre Dağılımı.....	60
Tablo 18: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Yaş Gruplarının E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları Üzerinde Etkisine Ait Varyans Anlizi Sonuçları.....	61
Tablo 19: Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları Arası Duncan Testi Sonuçları.....	61
Tablo 20: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarının, Sahip Oldukları Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı	62

Tablo 21: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Sahip Oldukları Kardeş Sayılarının E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları	63
Tablo 22: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Aldıkları Puan Ortalamalarının Oturdıkları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı.....	64
Tablo 23: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Oturdıkları Yerleşim Birimlerinin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları	64
Tablo 24: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarının Örgün Eğitim Gördükleri Yıl Sayısına Göre Dağılımları.....	65
Tablo 25: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Örgün Eğitim Gördükleri Yıl Sayısının E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları	66
Tablo 26: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Suç Türlerine Göre E.B.Ö-A Formundan Aldıkları Puanların Dağılımı	67
Tablo 27: Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Hüküm Giydikleri Suç Türlerinin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 28: Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Kurumda Bulunma Sürelerine Göre E.B.Ö-A Formundan Aldığı Puanların Dağılımı	69

Tablo 29: Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Kurumda Bulunma Sürelerinin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları	69
Tablo 30: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları	70
Tablo 31: Islahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları Arası "t" Testi Sonuçları.....	71

ÖZET

Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Empatik Beceri Düzeylerinin Islahevinde Kalmayan Yaşıtlarıyla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Bu araştırmanın amacı, Islahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Empati Düzeylerinin Islahevinde Kalmayan Yaşıtlarıyla Karşılaştırmalı Olarak incelenmesidir.

Araştırma, Ankara Çocuk Islahevinde kalmakta olan 99 ergen ve karşılaştırma grubu olarak alınan, islahevinde kalmakta olan ergenlerin (kurum dışında) örgün eğitim kurumlarına devam edenlerin gittikleri okullardan aynı yaşlarda ve eğitim durumlarından tesadüfi yöntemle seçilen 6 ergen ve Ostim Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam eden 92 ergen ile yapılmıştır. Araştırmaya toplam olarak 13-18 yaşlarındaki 197 ergen katılmıştır.

Araştırmada empati puanları ile ilgili verilerin toplanmasında Dökmen (1988) tarafından geliştirilen ve geçerlilik-güvenilirlik çalışmaları yapılan Empati Beceri Ölçeği-A Formu (E.B.Ö-A), aile özellikleri ile ilgili bilgilerin elde edilmesinde ise araştırmacı tarafından düzenlenen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Ayrıca islahevinde bulunan ergenlerin hükümlülükleri ile ilgili bilgiler kurum sosyal hizmet uzmanının hazırlamış olduğu özel dosyalardan derlenmiştir.

Araştırma bulgularında, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puanların, istatistiksel olarak yüksek bir anlamlılık göstererek, islahevinde kalmakta olan ergenlerin almış oldukları puanlardan yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Ergenlerin yaş gruplarının, empati puanları üzerindeki etkisi ile ilgili bulgularda yalnızca karşılaştırma grubunda bulunan 15-16 yaş grubundaki ergenlerin almış oldukları empati puanlarının istatistiksel olarak anlamlı ölçüde yüksek olduğu bulunmuştur. Her iki grupta bulunan ergelerin sahip oldukları kardeş sayısı, oturdukları yerleşim birimleri ve örgün eğitim aldıkları yılların sayısına göre empati puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$). Islahevinde bulunan ergenlerin hüküm giydikleri suç türü ve kurumda bulunma sürelerinin empati puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etki yapmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

ABSTRACT

A STUDY ON COMPARING THE EMPATHY SCORES OF INSTITUTIONALIZED AND UNANSTITUTIONALIZED ADOLESCENTS

The aim of this study is to investigate the empathy levels between the institutionalized and uninstitutionalized adolescents. A total of 197 adolescents ranging age from 13 to 18 (99 adolescent are institutionalized in Ankara Children Reformation Institute; 92 adolescents are training in Ostim Apprenticeship Training Center and 6 adolescents are studying in public day schools.) served as subject. In order to obtain empathy scores the Index of Empathy Skills-Form A (IES-A) (Dökmen 1988) was administered to subjects. Personal Information Form was used for obtaining information on family characteristics. In addition, special files collected by psychologists who are working for these institutions, was used for obtaining the information about delinquents.

The findings of the present study indicate that uninstitutionalized adolescents' IES-A scores more highly ($p>0.05$) than that of scores of institutionalized adolescents. In respect to the relationships between age and empathy scores, uninstitutionalized adolescents ranging age from 15 to 16 have significantly high scores than the others. There are no statistically significant differences between the empathy scores of institutionalized and uninstitutionalized adolescents in respect to the training periods, living units and the number of siblings ($p>0.05$). On the other hand, the delinquency form and institutionalizing period are not significantly effective factors on the empathy scores of institutionalized adolescents ($p>0.05$).

Finally, the findings were discussed in the light of previous findings in this field.

I. GİRİŞ

İnsanlar, yaşamları süresince başka insanlarla birlikte olmaya gereksinim duymuşlardır.

Yaşamın sürdürülebilmesi için beslenme, doğal şartlardan korunma gibi temel gereksinimlerin yanısıra, sevmeye-sevilmeye, kabul edilme gibi psikolojik gereksinimler ve birlikte yaşama, yardımlaşma, dayanışma gibi sosyal gereksinimler sonucunda, küçük-büyük pek çok toplum ortaya çıkmıştır. Bu gereksinimler nedeniyledir ki birey toplumdaki diğer bireylerle sürekli iletişim ve etkileşim halindedir. Bu etkileşimin dengeli bir biçimde sürdürülmesini sağlamak için de toplum tarafından bazı kurallar oluşturulmuştur. Bireyin bu kurallar çerçevesi içinde gereksinimlerini karşılaması ve diğerlerinin gereksinimini karşılamalarına katkıda bulunması olumlu toplumsal davranışın gereğidir.

Toplum içinde, bireylerin ortak gereksinimleri ve amaçları olduğu gibi, birbirlerinden ayrı özelliklerinin ve isteklerinin olduğu da kesindir. Şüphesiz ki insanların yalnız yaşamalarının zor yanları olduğu kadar birlikte yaşamalarının da zor yanları vardır. Bireylerin farklı özelliklerinden kaynaklanan istekler birbirleri ile çelişebilmekte, birinin isteğinin gerçekleşmesi, diğerine zarar verebilmektedir. Böylece toplum kurallarını bozan, istenmeyen davranışlar ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal iletişimin kurulmasında bireyin kendisine ve diğerlerine verdiği değer büyük önem taşımaktadır. Rogers, insanların başkaları ile olan iletişiminde saygı ilkesine ve karşısındakine mümkün olduğunca empatik bir anlayışla eğilmesi gereğine dikkat çekmektedir (Akt. Baymur, 1985: 280)

Dökmen, bireyin empatik olabilmesi için, yani kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini anlayabilmesi için ilk şartın ben-merkezcilikten kurtulması olduğunu ifade etmektedir (1995: 135, 142)

Buradan anlaşılacağı gibi bireyin ben-merkezcilikten kurtulup, diğerlerinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmesi toplumsal iletişimin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

Diğer yandan, kanunlar önünde "suç" sayılan eylemlere dönüşebilen anti-sosyal davranışlar toplumlar için büyük bir sorun oluşturmaktadır. Bu anti-sosyal davranışların mağdurları kadar, sahipleri de zarar görmektedir.

Yavuzer, suçlu bir bireyle suçlu olmayan birey arasındaki en büyük farkın

"suçlu olmayan bireyin suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan zararsız faaliyetlerle onlara çıkış yolları araması" olduğunu ifade etmektedir (1996:22).

Bu noktada, "suçluluk dürtülerin kontrol edilebilmesi" ve bu dürtülere "toplumsal açıdan zararsız faaliyetlerle çıkış yolları aranması"nda bireyin ben-merkezcilikten kurtulma ve empatik olma davranışı sezilmektedir.

Büyük küçük bütün toplumlarda suçluluk oranları gün geçtikçe artmaktadır. Bu durumdan daha da endişe verici olan suçluluk oranlarının toplumların geleceği gözüyle bakılan gençler üzerinde yoğunlaşmaya başlamış olmasıdır. Bunun üzerinde şüphesiz pek çok çevresel ve bireysel etkiler olduğu gibi henüz gelişmekte olan kişilik yapısına sahip olma "suçluluk dürtülerini kontrol etme" ve diğerlerinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamadaki (empatik olma) yetersizliklerin etkileri olduğu düşünülmektedir. Bu yetersizliklerin giderilmesinin sağlanması ile ilgili uygulamaların yürütülmesi için bu yetersizliklerin belirlenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

A. SUÇLULUK

a) Suçun Tanımı

Bir toplumda suçlu bireylerin artması, o toplumu oluşturan bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerini düzenlemek, dengelemek, dolayısı ile huzurunu sağlamak amacıyla oluşturulan kural ve düzenlemelere karşı tepkilerin artması anlamına gelmektedir. Toplumsal değer ve kuralların amacının bireylerin mutluluğunu sağlamak olduğu düşünülürse, bireylerin bu kurallara karşı davranışlarda bulunması kuralları belirleyen toplum ve toplumun en küçük birimi olan birey arasındaki bir çatışmayı göstermektedir.

Yavuzer suçluluğun, "kişiyi toplum halinde yaşayan diğer bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın eseri" olduğunu ifade etmektedir (1981a: 5). Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi suç kaynağını toplumdan alarak oluşmakta ve tekrar toplumun karşısına çıkarak diğer bireyleri etkilemektedir.

Suç ve toplum arasında süren bu etkileşimlerden yola çıkan bazı uzmanlar suçluluğu sosyal bir olgu kabul etmektedirler. Yücel suçun soyut bir eylemden çok sosyal bir olgu olduğunu ifade etmektedir (1990: 150). Yavuzer bu düşünceden hareket eden uzmanların suçluluğu, bir sosyal grubun üyeleri tarafından iyi olarak kabul edilen inançlara, geleneklere örf ve adetlere aykırı olarak işlenmiş anti-sosyal davranış olarak tanımladıklarını belirtmektedir (1981b: 419). Suçluluğa sosyal açıdan bakılarak yapılan bu tanımda, toplum içinde kabul gören davranışların dışındaki davranışların neden anti-sosyal kabul edildiği görünmekle birlikte, bu anti-sosyal davranışların suç kabul edilmesinde kesin bir ölçüt görülememektedir. Bu tanıma göre aynı toplumun bir bölümünde suç kabul edilen bir davranış, başka bir bölümünde normal kabul edilebilir ya da toplumun suç kabul ettiği davranışlar kişiden kişiye farklılık gösterilebilir.

Suçluluğu hukuksal açıdan ele alan uzmanlar ise suçu "hukuki düzenin sonuç olarak ceza gerektirdiği fiil" olarak tanımlamaktadırlar (Alacakaptan, 1970: 1). Bu tanımda ise, suç "fiili"nin, hukuki düzeyin kaynağını aldığı topluma verdiği zarardan çok, ona karşılık gelen "ceza"nın önemi dikkat çekmektedir.

Yavuzer suçluluğun sosyal ve hukuksal yönünü birleştirdiği tanımında, suçluluğu "anti-sosyal davranışların yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi" olarak tanımlamıştır (1981b: 419). Bu tanımda, suçun öneminin toplumun ya da diğer bireylerin gördüğü zarar, ölçütünün ise bu zarara karşılık düzenlenmiş hukuk kuralları olduğu görülmektedir.

b) Suçlu Çocuk

Suçlu çocuklar bulundukları yaş grubundan dolayı, yetişkinlerden farklı zihinsel, sosyal ve fiziksel özellikler gösterirler. Bu özellikler nedeni ile suça neden olabilecek çevresel ve bireysel faktörlerden bir yetişkine göre çok daha fazla etkilenebilirler ve yaptıkları eylemlerin sonuçlarını düşünmede yetersiz kalabilirler. Bu nedenle çocuk suçluluğu yetişkin suçluluğundan farklı bir tanımlama ve uygulama gerektirmektedir.

Amerika'da pek çok eyalette çocuk suçluluğu 18 yaşın altında olan (bazı eyaletlerde 16) çocukların gerçekleştirdiği yasa ihlallerini ifade etmektedir. Yasal bir terim olan "suçlu çocuk" terimi, genç suçluları yasal kayıtlarda "suçlu" olarak adlandırılan yetişkin kişilerle aynı sınıfa koymaktan ve onları lekelemekten kaçınmak amacıyla kullanılmaktadır (Rice 1990: 268).

Gander ve Gardiner yasal çocuk suçlarının genellikle iki türde olduğunu ifade etmektedir. Birincisi soygun, adam öldürme gibi yasalar tarafından yetişkin suçları olarak sınıflanan eylemleri içerir. Diğer okuldan kaçmak, evden kaçmak, sokağa çıkma yasasını çiğnemek gibi bir yetişkin tarafından gerçekleştirildiğinde suç olmayan, ancak ergen tarafından gerçekleştirildiğinde suç kabul edilen eylemleri içermektedir (Çev: Onur, 1995: 465).

Türk hukuk sistemine göre ise suçlu çocuk "yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan davranış ortaya koyan 18 yaşını doldurmamış kişidir" (Uluğtekin, 1991: 13).

Türk hukuk sisteminde, yetişkin için suç oluşturan davranışlar çocuklar için de geçerli olmaktadır. Evden, aileden kaçmak, ailenin denetiminden çıkmak, içki içmek gibi bazı uyumsuz davranışlar suç kapsamına alınmamıştır (Uluğtekin, 1991: 13).

c) Suçluluk Nedenleri

(1) Bireysel Nedenler

(a) Biyolojik ve Fiziksel Nedenler. Suçluluk nedenlerini açıklayan kuramlardan, bireyi temel alan görüşler içerisinde en çok tartışılan biyolojik yaklaşımlar, suç işlemede organik ve biyolojik faktörlerin suç üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahip olduklarını savunmaktadırlar (Rice 1990: 274).

Sheppard (1974) işlenen suçların en az yüzde 25'inin doğum öncesi veya sonrasında ortaya çıkan organik nedenden kaynaklandığına inanıldığını belirtmektedir (Akt. Rice 1990: 274).

Organik etmenler arasında, EEG (elektroensefaloğrafi) bozukluklarının bir suçluluk belirtisi olabileceği savunulmaktadır. Araştırmalar, bozuk EEG'ye sahip çocukların daha çok davranış bozukluğu gösterdiğini ortaya koymaktadır. Buradaki bozukluğun bir hastalığa özgü olmamakla birlikte genel anlamda beyinin yeterli olgunluk düzeyine erişmediği ve dürtü kontrolünü etkileyerek, sosyal uyumu engellediği belirtilmektedir (Kerimoğlu, 1988: 217).

Mednick (1977) araştırmasında, pek çok suçlunun otonom sinir sistemlerinin psikolojik işleyişinin suç işlememiş insanların otonom sinir sistemlerinden farklı olduğunu göstermektedir. Mednick suçlularda otonom sinir sisteminin yeterince aktif olmamasının bu kişilerin cezai davranışlardan kaçınmalarını engellediğini, otonom sinir sistemi normal işleyen insanlarla karşılaştırdıklarında ergenlik ve yetişkinlikte cezai davranışta bulunmaya daha çok eğilimli olduklarını belirtmektedir (Akt. Anolik, 1983: 490).

Voorhees (1981) de bazı suçlu çocukların, beyinlerinin ön lob sistemlerinin gelişmemiş olduğunu ve bu gelişmemişliğin nöropsikolojik fonksiyon bozukluklarına ve suçlu davranışlarına neden olduğunu ifade etmektedir (Akt. Rice 1990: 274).

Kromozomlar üzerinde çalışan biyologlar suçluluk ve suç oranlarıyla kromozomlar arasında bağlantı olduğunu öne sürmektedirler. Amir ve Berman (1970) fazladan "y" kromozomu taşıyan bireylerin çok fazla suça eğilimli olduklarını belirtmektedir (Akt. Aktan 1988: 80). Fransız genetikçi Jevne de organizmasında fazla "y" kromozomu (xxy) bulunan kişilerin diğer kişilere göre 30-40 kat fazla suç eğilimi gösterdiklerini açıklamaktadır (Akt. Yücel, 1973: 45).

Biyolojik yaklaşımın önde gelen savunucularından Lambrosso'ya göre suç işleme "özel bedensel bir yaratılış" sonucu gerçekleşmektedir. Lambrosso, vahşi insan özellikleri olarak yorumladığı, vücutta kıl azlığı, kafa tasının küçüklüğü, şakak kavisinin kıvraklığı, kafa kemiklerinin kalınlığı, çene ve elmacık kemiklerinin iriliği, göz çukurlarının iriliği, kıvrık saç, büyük kulaklar, temas ve ağrı duygusunun eksikliği, yaralanmalara karşı kayıtsızlık, duygusuzluk, cinsel hayatın erken başlaması, gurur, kumar ve alkole eğilimlilik gibi özelliklerin doğuştan suçluluğun belirtisi olduğunu ve kuşaktan kuşağa geçtiğini ileri sürmektedir (Çev: Irmak, 1968: 67).

Schwarz da (1979) mizaç, gibi belirli kişilik özelliklerinin genetik olarak kazanıldığını, bu nedenle çocuğun hatalı davranışlarının kalıtsal olarak önceden belirlenmiş davranışlar olduğunu belirtmektedir (Akt. Rice, 1990: 274). Kalıtım yoluyla veya sonradan oluşan görme, işitme, konuşma duyu organlarının işlev ye-

tirsizliğı bozukluğu iyileşmesi mümkün olmayan hastalıklar ve fiziksel özürlerin yarattığı aşağılık duygularının çocukları suça ittiğini kabul edenlerin çoğunlukta olduğu belirtilmektedir (Akıncı ve Atakan, 1968: 21).

Bedensel tipoloji kuramları, bireyleri bedensel yapılarının görünüş ve biçimlerine göre gruplamakta, mizaç ve fiziksel özelliklerinin ilişkilerini açıklamaktadırlar. Bu kuramın önde gelen isimlerinden William H. Sheldon yaptığı gruplamalarda "mezomorphy" grubuna giren, kemikli, adaleli, geniş omuzlu atletik yapılı kişilerin, endomorphy grubuna giren, kısa, küçük kemikli, yumuşak tenli, yuvarlak hatlı kişilerden ve "ectomorphy" grubuna giren hassas, nazik, ince, uzun boylu, düşük omuzlu, küçük yüzlü kimselerden daha fazla suçlu davranış gösterdiklerini ileri sürmektedir (Akt. Yavuzer, 1996: 91).

Suçlu davranışı açıklamaya çalışan biyolojik yaklaşımlar günümüze değin birçok değişimden geçmiştir. Suçlular artık evrimsel bozulmaya uğramış kişiler olarak görülmemektedir. Modern görüşler biyolojik faktörleri bazı bireylerin suçluluğa eğilim göstermesine neden olan etkiler olarak görmektedir. Bununla birlikte modern görüşler eskisinden olduğundan daha fazla kişilik ve çevre koşullarını dikkate almaktadır (Shoemaker, 1990: 40).

(b) Psikolojik Nedenler. Suç işlemede bireyin zihinsel çatışmaları, içe itilmiş istekleri ve diğer güdüleyici eğilimlerini ele alan psikanalitik görüş, insan davranışının dışarıdan gelen uyarılara verilen cevaplardan oluştuğunu ifade etmektedir. Mangır, suçun, psikanalitik ekole göre, önlenmiş veya bastırılmış bir kompleksin simgesi olduğunu ifade etmektedir (1992: 11).

Adams'a göre psikanalitik kuramın önde gelen isimlerinden Sigmund Freud, bireyin haz ilkesinin belirtisi olan "id" ile doğduğunu ileri sürmektedir. "İd" iç güdülerini ve isteklerini temsil etmektedir, baskı altında olmayıp benliğin doğasının tamamen doğuştan gelen bölümünü oluşturmaktadır. Daha sonra birey kendisini çevresinden ayırmaya başladıkça "ego" gelişmektedir. Ego benliğin önemli bir düzenleyicisi haline gelip dış dünyanın gerçeğini id'e iletmektedir. Freud'a göre kişide beş yaş dolaylarında gelişen "süper ego" ise kişiliğin bir gardiyanı veya kısıtlayıcı etmeni olarak bireyi, yanlış davranışlara girmekten koruma işlevini görmektedir. Süper ego altı ve onbir yaşlar arasında yer alan "örtülü dönem sırasında gelişmeye devam etmekte ve çocuğun benlik kontrol mekanizması haline gelmektedir" (Çev: Onur, 1995: 228). Jersild, psikanalitik kurama göre çocukların iç güdülerini ile çevrenin yasaklaması arasında duydukları çelişkiden dolayı problem davranış gösterdiklerini ifade etmektedir. (Çev: Günçe, 1987: 639).

Quay; psikiatrik düzensizliklerin suç işlemenin temel nedenlerinden birisi olduğunu ve psikolojik hastalıkların özellikle çocuğun hayatının ilk yıllarında anne-babası ile arasındaki ilişkinin yetersizliğine bağlantısını ifade etmektedir. Quay'a göre bu ilişkilerdeki zayıflık nevrotik psikozlu veya bazıları toplum karşıtı olan düzensiz davranışlara neden olmaktadır. Bu davranışlar ise değişik şekillerde görülmektedir. Bazı durumlarda birey suçluluk duygusundan dolayı cezalandırılmak, bazı durumlarda ise düşmanlık duygusundan dolayı toplumdan, sembolik kişilerden veya nesnelerden öc almak için suçlu davranışta bulunmaktadır. Bazı durumlarda da iç heyecanın yükselmesinden doğan panikten dolayı tehlikeye düşmüş ruhsal ve fiziksel durumunu diğerlerine saldırarak veya eşyalara zarar vererek koruyabileceğini düşünmektedir (1967: 14).

Bununla birlikte, psikiatrik açıklamalar, suç olgusunun nedenleri içinde ruhsal bozuklukların ve hastalıkların bulunduğunu öne sürmektedirler (Aktan, 1988: 91).

Şaylıgil, ruhsal bozuklukların dağılımı dikkate alınca zekâ geriliği, psikopati, mani-melankoli, şizofreni gibi kalıtımla yakın ilişkisi olduğu görülen ruhsal bozuklukların toplam olarak genel nüfus içindeki dağılım oranının, binde yirmi sekiz olduğunu belirtmekte ve doğacak çocukların ruh sağlığı, toplumun geleceği ve suç oranının azalması bakımından önlem alınması gereğine dikkat çekmektedir (1981: 22).

(2) Toplumsal Nedenler

Çocuğun doğumuyla birlikte karşılaştığı ilk sosyal çevre ailesidir. Aile çocuğun beslenme, bakılma, korunma, sevmeye gibi temel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamakta, gerektiğinde denetleyerek, sınır çekerek ve cezalandırarak toplum kurallarına uymasını sağlamaktadır. Çocuk doğruyu ve yanlışı ayırtetmeyi öncelikle ailesinden öğrenmektedir (Mangır ve Başar, 1992: 412).

Mc Kissack (1975) suçlu çocukların ebeveynleri ile arasındaki bağların zayıf olduğunu ve ebeveynlerin çocuklarına diğer insanlara yönelik davranışların sonuçlarına dikkat etmeleri konusunda yeterli uyarıda bulunmamalarından kaynaklanan anti-sosyal davranışlar sergilediklerini belirtmektedir. Mc Kissack bu çocukların ebeveynlerinin özdeşleşebilecekleri bir figür olarak görmediklerini ve kendi davranışlarının sonuçlarından bir şeyler öğrenebilme kapasitelerinin düşük olduğunu ileri sürmektedir (Akt. Anolik 1983: 491-492).

Çocukların içinde bulundukları ailenin sosyo-kültürel düzeyinin çocuk suçluluğu üzerinde etkili olduğu yolunda görüşler bulunmaktadır.

Katkan ve arkadaşları Michagan'da yapılan bir araştırmasının resmî kayıtlarına göre alt sosyo-kültürel kesimden gelen gençlerin, orta sosyo-kültürel kesimden gelen suçlu gençlere oranla çok fazla olduklarını belirtmekle birlikte bunun en büyük nedeninin, orta sosyo-kültürel kesimden gelen gençlerin suçlarını gizleyebilme şanslarının olmasından kaynaklandığı ileri sürmektedir (1976: 27).

Velbe (1912) ve Cohen (1955) ise gençlerin anti-sosyal davranışlarının çoğunlukla sosyal statünün ve maddî refahın kazanılmamasına bağlı olarak duygusal bir tepki ile açığa çıktığını, bu durumun ise alt sosyo-kültürel kesim gençliği tarafından orta tabaka normlarının reddedilmesi sonucunu doğurduğunu savunmaktadırlar (Akt. Quay, 1967: 15).

Ayrıca günümüzde gençlerin hızlı bir kültürel değişim, düzensizlik ve hursuzluk içinde yaşadıkları ve bu durumun suçluluğu artırdığı ileri sürülmektedir. Rice toplumsal değerlerin bozulması, aile içerisindeki iletişimsizlikler, sosyal, ekonomik ve siyasî karışıklıkların anksiyete ve isyana yol açtığını belirtmektedirler (1990: 272).

Durkheim "anomi" kuramında, grup ve bireylerin davranışlarına etki eden kültürel değerlerin gerçekleştirilememesine ve sosyal sistemde bozulmalara neden olabileceğini açıklamaktadır (Akt. Quay, 1967: 15). Kısaca anomie, sosyal sistemlerin elemanları arasındaki kuralların yıkılması olarak açıklanmaktadır (Yavuzer, 1996: 261).

Durkheim'den sonra anomie teorisini işleyen Cloward ve Ohlin'e göre suç işleme toplumun meşru yollarla, özellikle para ve güçle ilgili hedeflerine ulaşmalarındaki başarısız çabaları sonucunda olmaktadır. Bu nedenle kişilerin sosyal statü ve maddî refaha ulaşmak için yasadışı yollara, çalmaya ve çetelerin bir üyesi olmaya ya da sosyal ilişkilerden kendini çekerek uyuşturucu alışkanlığına yöneldiklerini ifade etmektedirler (Akt. Quay, 1967: 15).

Herbert, davranış bozuklukları ve eğitim arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekmekte ve ciddi düzeydeki eğitimsel geriliğin davranış bozukluğuna eşlik edebileceğini ifade etmektedir (1987: 248). Grande (1988) de, okul başarısı ile suç işleminin birbiri ile ilişkili olduğunu, akademik başarısı düşük gençlerin sorun yaratan insanlar olarak etiketlendiğini belirtmekte ve okul personelinin sergilediği olumsuz tutumların suçlu davranış üzerinde uyarıcı etkiler oluşturduğunu öne sür-

mektedir (Akt. Rice 1990: 273).

Bunlarla birlikte Polk ve Schafer (1972) okul programlarının çocukların ihtiyaçlarına karşılık vermemesi ile suçlu davranış arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedirler. Hirschi (1969), okul programlarının gelecekte iş bulmaya katkıda bulunmadığını düşünen öğrencilerin suçlu davranışta bulunmaya eğilimli olduklarını, bu durumun daha çok alt kültürlerden gelen çocukları etkilediğini ileri sürmektedir. Bunun nedeni olarak ise, alt kültürlerden gelen çocukların eğitim programlarını, orta kültür düzeyindeki öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik bulmalarından dolayı kendilerini dışlanmış hissetmeleri, bu durumun ise sinirlilik ve suçluluğa neden olduğu ifade edilmektedir (Akt. Joseph 1995: 15).

a) Aile İçi Etkileşimin Çocuk Suçluluğu Üzerinde Etkileri. Çocuk suçluluğunun nedenleri ile ilgili yapılan araştırmaların büyük bir bölümü, dağılmış aile içindeki etkileşim ile suç arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Quay suç işlemiş çocukların ailelerine oranla, suç işlemiş çocukların ailelerinde ölüm, terk, boşanma, ayrılma ya da ebeveynlerden bir tanesinin uzun süreli yokluğu gibi nedenlerle ortaya çıkan dağılmalara daha sık rastlandığını belirtmekle birlikte, ailenin dağılmasının suç için doğrudan bir neden oluşturmadığını, ancak, suça neden olan faktörlerin etkisini artırıcı bir rol oynadığını savunmaktadır (1967: 68).

Chilton ve Markle (1972)'de anne ve babası ile birlikte yaşayan çocukların, ebeveynlerinden yalnızca bir tanesi ile birlikte yaşayan çocuklara oranla yargılanmayı gerektirecek suç oranlarının oldukça düşük olduğunu ifade etmektedirler (Akt. Joseph 1995: 13).

Glueckler Boston Çocuk Mahkemesinde yargılanmakta olan çocukların % 57'sinin ebeveynleri ile birlikte % 43'ünün ise ebeveynlerinden bir tanesiyle ya da başkaları ile yaşadıklarını belirlemişlerdir (1940: 8).

Ailenin dağılmış olmasının çocuklar üzerindeki etkisi, çocuğun bulunduğu yaşa ve cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Quay, ailelerin dağılmasından ergenlik dönemi öncesindeki çocukların, yaşça daha büyük olan çocuklara oranla daha fazla etkilendiğini ifade etmekle birlikte özellikle anne yokluğunun kız çocukları derinden etkilediğine dikkat çekmektedir (1967: 68).

Diğer yandan, anne ya da babanın ölümünün evlilik çatışmalarına göre çocuk üzerinde daha az etkili olduğu kabul edilmektedir. Burt, anne-babanın ölümü söz-

konusu olduğunda suçlu çocukları ile suç işlemiş çocuklar arasında herhangi bir farklılık olmadığı halde, boşanma, ayrı yaşama, terk oranlarının suçlu çocukların ailelerinde daha yüksek bulunduğunu belirtmektedir (Akt. Quay 1967: 68).

Nye (1958) çatışma ve kavgaların yaşandığı ailelerde büyüyen çocukların, mutlu ailelerde yetişen çocuklara oranla daha çok suçlu davranışlar sergilediklerini ifade etmektedir (Akt. Joseph 1995: 13).

Ebeveynlerin birbirlerine karşı olan davranışları, ailedeki çocukların davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Johnson ve O'Leary (1987) aile içindeki bireylerin birbirine düşmanca davrandıkları ailelerde çocukların davranış bozukluğu gösterdiğini belirtmektedir (Akt. Rice 1990: 273).

Aile yönetiminin sağlanmasında anne ya da babanın söz sahibi olmasının çocuk suçluluğuna etkileri ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır.

Andry (1960) suçlu çocukların ailelerindeki otoritenin sağlanması ile ilgili yaptığı araştırmasında suçlu ve suçsuz çocukların büyük bir kısmının ailelerinde babaların daha çok söz sahibi olduğu, dolayısıyla bu iki grup arasında bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. McCord (1960) suçlu çocukların büyük bir kısmının babanın otorite olduğu ailelerden geldiğini kabul etmektedir. Miller'e (1959) göre ise ev yönetiminden annenin sorumlu olduğu ailelerde suçluluğun daha yaygın olduğu görülmektedir (Akt. Quay 1967: 74). Bununla birlikte West, suçlu çocukların % 22'sinin aile yönetiminden babanın sorumlu olduğu ailelerden, % 12'sinin anne ve babanın birlikte sorumlu olduğu ailelerden geldiklerini belirtmektedir (Akt. Yavuzer 1996: 139).

Ana-baba tutumlarının çocuk suçluluğu üzerinde etkisi ile ilgili ise bazı araştırmacılar, ebeveynlerinden sevgi görmeyen ve reddedilen çocukların ilgi ve sevgi gören çocuklara oranla suç işlemeye daha eğilimli olduklarını savunmaktadırlar (Joseph 1995: 13).

Ebeveynlerin disiplin, ceza ve denetim yöntemleri de suçluluk üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Nye (1958) ve Patterson (1982) tutarsız tutum sergileyen aileler ile suçluluk arasında bir ilişki bulunduğunu ifade etmektedirler (Akt. Joseph 1995: 13). Ayrıca şiddete yönelik ceza yöntemlerinin kullanıldığı ailelerde yetişen çocukların, suç işlemeye daha yatkın oldukları ve suçluluk üzerinde en çok etkili olan cezaî davranışın çocuk suistimali olduğu belirtilmektedir (Joseph 1995: 13).

d) Ergenlikte Suçluluk. Konanç, gelişim psikolojisine göre, 18 yaşına kadar olan yılların çocukluğun ilk ve son dönemlerini, erinliği ve ergenliğin ilk dönemlerini kapsamakta olduğunu belirtmekte, bu dönemlerin herbirinin kendine özgü özellikleri ve sorunları olduğunu ifade etmektedir (1990: 22). Yavuzer, çocukluktan erişkinliğe geçiş önemi olan ergenlik döneminde biyolojik kaynaklı toplumsal ve duygusal patlamaların egemen olduğunu belirtmektedir (1982: 307). Bortner ise, ergenlerin deneyimsizlikleri ve karmaşık olmaları nedeniyle sosyal kuralları ve beklentileri ihlâl ettiklerini ya da onlara uymakta güçlük çektiklerini ve onların tanımları itibariyle yetişkinlerden daha az olgun ve sorumlu olduğunu ileri sürmekteir (1988: 5).

Suçun dağıldığı yaş gruplarına göre yapılan incelemeler suçluluğun küçük yaşlardan itibaren yavaş yavaş artarak orta yaşlarda yoğunlaşma gösterdiği, yaş ilerledikçe azaldığı ve ileri yaşlarda hemen hemen ortadan kalktığını göstermektedir (Yücel, 1993: 160). Joseph, gençlerin olgunlaştıkça suç eylemlerine katılma oranlarındaki düşme eğilimleri için, yaşın ilerlemesi ile birlikte "suçtan kendiliğinden vazgeçme" ifadesini kullanmaktadır (1995: 8). Joseph'e göre bu suçtan vazgeçme eğilimi bir kaç şekilde açıklanabilmektedir. Bunlardan birisi suçun gençler için bir eğlence olduğu ve gençler olgunlaştıkça bu eğlence türünün artık zevk verici olmaktan çıktığı görüşüdür. Başka bir görüş suçluların zaman içinde uzun dönemli amaçlar geliştirmeleri ve anlık tatmin gereksinimine karşı direnmeleridir. Üçüncü bir görüş ise bu vazgeçme olgusunun yaşam döngüsünün doğal bir süreci olduğudur (1995: 8).

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanan 1990 yılına ait raporda illere ve yaş gruplarına göre cezaevine yeni giren hükümlüler'in gösterildiği tabloda ülke genelinde 44.826 hükümlünün bulunduğu, bunun 1090'ının 18 ve daha küçük yaştaki kız ve erkek çocuklarından oluştuğu görülmektedir. Bu da genel hükümlü sayısının % 2.43'ünü 18 yaşın altındaki çocukların oluşturduğu anlamına gelmektedir (1990:199). 1991 yılına ait raporda genel hükümlü sayısının 54.677 olduğu, bunun 991'ini 18 ve daha küçük yaştaki hükümlülerin oluşturduğu, bu oranın genel hükümlü sayısının % 1.81'i olduğu görülmektedir (1991:49). 1993 yılına ait raporda ise 53.618 genel hükümlünün bulunduğu, bunun 921'ini 18 ve daha küçük yaştaki hükümlülerin oluşturduğu, bu oranın genel hükümlü sayısının % 1.71'i olduğu görülmektedir (1993:177).

Amerika Birleşik Devletleri'nde FBI 1993 yılı raporunda, 1992 yılında tutuklama ile sonuçlanan cürüm vakalarını işleyenlerin % 6'sını 15 yaşın altında % 16'sının 18 yaşın altında olduğu belirtilmiştir (Joseph, 1995: 8). Bu sonuç ülkemizde

çocuk suçluluğu oranlarıyla karşılaştırıldığında çok yüksek görülmektedir; ancak, Uluğtekin, ABD ve İngiltere'de evden, okuldan kaçma, itaatsizlik, içki içme gibi davranışlardan dolayı çocuk suçlu olarak görülüp, çocuk mahkemesine çıkarılabildiklerini, Türkiye'de ise bunun gibi uyumsuz davranışların suçluluk kapsamı içinde bulunmadığı ifade edilmektedir (1985: 199). Bu nedenle ülkemizdeki çocuk suçluluğunun karşılaştırmasını yaparken, bu oranları dikkate almak yanlışlıklara neden olabilir.

Günümüzde çocuk suçluluğunun nedenleri kadar, üzerinde durulan diğer bir konu da, çocukların yargılanmasıdır. Fiziksel ve psikolojik özellikleri nedeniyle çocuklara yetişkinlerden farklı ceza yaptırımlarının uygulanmasının yanı sıra, yargılama sırasında fiziksel ve psikolojik koşulların çocuk üzerinde olumsuz etkilerini önleyici düzenlemeler bulunmaktadır.

e) Çocuk Mahkemeleri:

Türkiye Çocuk Mahkemesi'nin kurulması ile ilgili tasarıların yasallaşması, 21 Kasım 1979 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu kanuna göre Çocuk Mahkemelerinin ilk beş yıl içinde tüm yurttan yaygınlaştırılması planlanmış, fakat Kasım 1980'de kurulması bir yıl daha ertelenmiştir. Kasım 1981 yılında çıkarılan 2552 Sayılı Kanunun getirdiği değişikliklerle yürürlüğe girmesi beklenirken, olanaksızlıklar nedeniyle ancak 29.1.1987 tarihli Adalet Bakanlığı onayı ile mahkemeler oluşturularak 5.10.1987 tarihinde Ankara, İzmir, İstanbul ve Trabzon'da göreve başlamıştır (Yücel, 1990: 166).

İlk bakışta Ceza Mahkemesi niteliğinde görülen Çocuk Mahkemelerinin işlevsel yönden önemli bir farkı vardır. Genel olarak ceza mahkemeleri suçun işlenmesinden önce kişiye müdahalede bulunmadıkları halde, çocuk mahkemeleri, çocukları çocuk suçu işlemeyen, hakkında iddianame ve dava açılmadan önce ilgilenmektedirler (Altay: 89-82).

İçel'e göre, küçüklerle ilgili ceza hukukunu genel ceza hukukundan ayıran diğer önemli bir fark da, bu hukuk dalında "terbiye ve eğitim" amacının bulunması ve "ödetme" amacının bulunmamasıdır (1982, 278). Başka bir deyişle amaç, çocuğu cezalandırmak değil, yanlışlıklarından, olumsuzluklarından kurtarıp, onu topluma kazandırmaktır (Türkeş, 1989: 23).

2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 6. maddesine göre "15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mah-

kemelerinde bakılmaktadır. Kanunun 41. maddesinde, "küçük" deyiminin suçu işlediği tarihte 15 yaşını bitirmemiş kişileri kapsadığı belirtilmektedir. Çocuk Mahkemeleri Kanununun, suçlu çocuğun topluma yeniden kazandırılması amacını esas alan 10. maddesi küçüklere uygulanacak tedbirleri içermektedir. Bu maddeye göre küçüklere uygulanabilecek tedbirler, "veliye, vâsiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabalarından birine teslim", "bakıp gözetmeyi üzerine alan güvenilir bir aile yanına yerleştirme", "bu maksatla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına vb. resmi ya da özel kurumlara yerleştirme", "genel katma bütçeli daireler, mahallî idâreler, bankalar, İktisadî Devlet Teşekkülleri ve bunların ortakları tarafından kurulmuş fabrika, müessese veya ziraat işletmeleri veya benzeri teşekküllerle işyerlerine veya meslek sahibi bir usta yanına yerleştirme", "resmî veya özel bir hastaneye veya tedavi evine ya da eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme" olarak ifade edilmektedir.

Ayrıca Ç.M.K.'nın 14. maddesinde korunmaya muhtaç çocuklar içerisinde görülen "beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya şahsî güvenlikleri tehlikede olan" ve ebeveynlerine karşı aşırı itaatsizlikte bulunan küçüklérin, velî, vasi, bakmakla mükellef olan kimse veya Cumhuriyet Savcılığının talebi üzerine bulundukları yerde yetkili çocuk mahkemesince 10. maddedeki tedbirlerden birinin uygulanacağı ifade edilmektedir. Buradan da anlaşılabileceği gibi, Çocuk Mahkemeleri, çocuk henüz suç işlemediği halde, korumaya muhtaç olduğu ya da suç işlemeye eğilimli olduğu gerekçesiyle tedbir almaktadır.

Çocuk suçluluğu Türk Ceza Kanunu'nun 53, 54, 55. maddelerinde yaş gruplarına göre üç bölümde incelenmiştir (Yüceler 1993: 26).

Birinci bölümü, fiilî işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar oluşturmaktadır. T.C.K.'nın 53 ve Ç.M.K. 11. maddesi "Fiilî işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamayacağını ve ceza verilemeyeceğini" ifade etmektedir. Ancak fiil kanunen bir seneden daha ağır bir cezayı gerektiriyorsa, T.C.K.'nın 53. maddesi, savcının talebi üzerine, hakimın çocuğun 18 yaşını geçmeyecek süreyle korumak üzere "terbiye ve islah" için Devlet İdâre veya kontrolünde bulunan kurumlara yerleştirilmesini ya da suçun tekrar işlenmesi durumunda kendilerinden para cezası alınacağı uyarısıyla, ana-baba veya vasiye teslimini öngörmektedir. Ç.M.K.'nın 11. maddesinde ise 10. maddede yazılı tedbirlerden birinin uygulanacağı belirtilmektedir.

2. bölüm, fiilî işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup, 15 yaşını doldurmamış çocukları kapsamaktadır. T.C.K.'nın 54. maddesinde; fiilî işlediği zaman 11 yaşını

bitirmiş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlar farik ve mümeyyiz (suçun anlam ve sonuçlarını kavrayamama) olmamaları nedeni ile haklarında ceza verilemeyeceği, ancak işlenen fiil bir seneden fazla hapis veya daha ağır bir cezayı gerektiriyorsa 53. maddenin uygulanacağı ifade edilmektedir. Ç.M.K.'nun 12. maddesinde ise bu çocuklara 10. maddede yazılı tedbirlerin birinin uygulanacağı belirtilmektedir.

Çocuğun işlediği fiilîn suç olduğunu ayırdederek hareket ettiği durumlarda ise, T.C.K. 54. ve Ç.M.K.'nun 12. maddesine göre idam cezası yerine 15 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 10 yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezaları hapse çevrilmektedir. Kamu hizmetlerinde yasaklılık ve genel güvenlik gözetimi altına alınmak cezaları uygulanmamaktadır.

Ç.M.K.'nun 12. maddesinde, fiilî işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında ceza tedbirini gerektirip gerektirmediği; 20. madde gereği görevlendirilmiş sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları veya pedagog veya psikolog veya psikiyatr gibi uzmanların, küçüğün aile, terbiye, okul durumu, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar veya bunlar gibi gerekli görülen konularda yapacakları araştırmalar sonucunda belirlenmektedir.

Ayrıca suçu işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını bitirmeyen ve cezanın çektirilmesine başlandığı anda 18 yaşını bitirmeyen küçüklerin, cezalarının ıslahevlerinde veya çocuk cezaevlerinde çektirileceği T.C.K.'nun 54. ve Ç.M.K.'nun 36. maddelerinde ifade edilmektedir.

T.C.K.'nun 3. bölümde ele aldığı 55. maddede ise; fiilî işlediği zaman 15 yaşını bitirmiş olup 18 yaşını bitirmemiş çocuklara idâm cezası yerine yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası, müebbet ağır hapis cezası yerine on beş seneden yirmi seneye kadar ağır hapis cezası uygulanacağı ifade edilmektedir. Diğer cezaların ise, on dört yıldan fazla olmamak koşulu ile üçte birinin indirileceği ve kamu hizmetlerinde yasaklılık ve genel güvenlik gözetimi altına alınmak cezalarının uygulanmayacağı belirtilmektedir. Ayrıca bu maddede 15-18 yaş arasındaki suçlu çocukların cezalarını çocuk cezaevlerinde ya da diğer cezaevlerinin çocuklar için ayrılmış bölümlerinde çekebilecekleri hükme bağlanmıştır.

B. EMPATİ

Empati günümüzde psikiatri ve psikoloji alanlarında sıklıkla sözedilen önemli bir kavramdır (Dökmen, 1995: 135). Strayer ve Eisenberg empati ile ilgili konulara ilginin fazla olmasının nedenini, psikologların ve filozofların empatinin sosyal gelişim için gerekli olduğunu kabul etmelerine bağlamaktadırlar (1990: 10).

Gander ve Gardiner, çocukların yaşlıları tarafından kabul edilmelerinde diğer çocuklarla işbirliği yapmaları ve olumlu etkileşimlerde bulunmaya istekli olmalarının yanısıra, empati kurmanın kabul edilmeyi artırdığını ifade etmektedirler (Çev: Onur 1995: 370).

Dökmen, Cholopan ve arkadaşlarına göre, diğer insanlara kişisel duygu ve düşüncelerini iyi ifade edebilen, topluma uyumlu ve sosyal duyarlılığı yüksek olan kişilerin empati kurma becerilerine sahip olduklarını belirtmektedir (1995: 150). Berkowitz ve Aronfreed de sosyal duyarlılığın özünün başkalarını düşünme duygusunun olduğunu ifade etmişlerdir (Akt. Statland ve diğerleri 1971: 13). Ayrıca Cholopan ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmalarda empati ile kaygı, depresyon, çocuklara karşı istismar ve ihmal etme, saldırganlık ve suç işleme arasında olumsuz bir ilişki bulunmaktadır (Akt: Dökmen 1995: 135).

a) Empatinin Tanımı

Literatürde empati terimi yerine, "kişi algısı (person perception)", "sosyal duyarlılık (social sensitivity)", "rol alma (rol taking)", "bakış açısını alma (perspective taking)" (Dökmen, 1988b: 156), "empatik eğilim (emphatic disposition)", "kişilerarası uyum (interpersonal orientation)", "diğer bir insanın duygularına karşı sorumluluk (Interpersonal responsiveness)" gibi çok çeşitli ifadelerin kullanıldığı görülmektedir (Duan ve Hill, 1996: 262).

Borke ve Ford gibi bazı yazarlar ise empatik olmayan davranışa "ben merkezilik" adını vermektedirler (Akt. Dökmen, 1988b: 156). Heider ve Berger da "kıskançlık" ve "sadizm"i zıt empati kavramı içinde ele almışlardır (Akt. Statland ve Diğerleri, 1971: 3).

Günümüzde empatinin niteliğinin duyuşsal (affective) ya da bilişsel (cognitive) olduğu yolundaki görüşler, empatinin birbirinden farklı şekillerde tanımlanmasına yol açmaktadır.

Empati ile ilgili olarak "başkalarının düşüncelerini, bakış açılarını ve duygularını tanımanın bilişsel bir yetenek" olduğunu savunanların olduğu gibi bazı yazarların da bunun tersine empatinin "bir bireyin duygusunun uygun, ancak onun aynısı olması gerekmeyen bir biçimde algılanması" olduğunu iddia ettikleri belirtilmektedir (Barnett 1990: 147).

Rotenberg (1974) rol almayı diğer bir kişinin düşüncelerini ve davranışlarını onun görüş açısından hareketle anlayabilme ve anlamlandırabilme yeteneği olarak

kabul etmekte, duyguların etkin bir şekilde paylaşılmasının ya da tanımlanabilmesinin gerekli olmadığını ifade etmektedir (Akt. Kaplan ve Arbuthnot 1985: 324).

Diğer yandan Aronfreed (1968) duyuşsal empatiyi belirli bir ortamda diğer bir kişinin duygusunu saptayabilme ve bu duyguyu paylaşma ve bireye yardımcı olmak istendiğini ifade edebilme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Akt. Kaplan ve Arbuthnot 1985: 324).

Bazı yazarlar ise empatinin hem duyuşsal hem de bilişsel boyutlarının olduğu konusunda uzlaşmışlardır (Eisenberg ve Strayer 1990: 123).

Psikanalizi "mükemmel bir empati bilimi" olarak gören Kohut, empatiyi kişinin tarafsız bir gözlemci özelliğini kaybetmeden başka bir insanın iç hayatını düşünme ve hissetme kapasitesi olarak tanımlamaktadır (Bouson 1989: 22).

Günümüzde en çok kabul gören diğer bir tanım Rogers tarafından yapılmıştır. Rogers'a (1983) göre, empati "bir kişinin belli bir duruma ilişkin olarak karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak algılaması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir." (Akt. Dökmen 1988a: 181).

Feschbach'ın (1978) üç unsur modeline göre empatik bir yanıt "başkasının duygusal durumunu anlayabilme," "başkasının bakış açısını ya da rolünü alabilme" ve "paylaşılan bir duyguya yanıt oluşturma" özelliklerinin tümünü içermektedir. Feschbach'a göre empatinin bilişsel yanıtı oluşturan birinci ve ikinci unsurlar ile duyuşsal yanıtı oluşturan üçüncü unsur karmaşık bir biçimde içiçe girerek çocukta sosyal davranışın ortaya çıkmasında önemli bir yer rol oynamaktadır (Barnett 1990: 174).

Hoffman'ın bilişsel ve duygusal faktörlerin çocuğun sosyal ve ahlâki gelişiminde değişen ve etkileşimli rolleri nasıl oynadığını açıkladığı modelinde çocuğun kendi benliği ve başkaları arasındaki ayırımını anlama ve diğer bireylerin kendisinden bağımsız duygularının varlığının farkına varma gücünün empatik tepki göstermenin daha üst düzeyde kurulmasını sağladığını savunmaktadır (Akt. Barnett 1990: 147).

Adams, Kohlberg'in (1976), "kişinin kendisini karşısındakinin rolüne koyma yeteneği" olarak tanımladığı rol almanın ahlâki evreler boyunca bireyin ilerlemesini sağlayan bir mekanizma olduğu ve daha üst bir ahlâki evreye geçebilmenin ön koşulu olduğunu belirtmektedir (Çev: Onur, 1995: 235).

b) Empatide Yaşa Bağlı Değişiklikler

Empatinin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili araştırmalardan elde edilen sonuçlar, bebeklerin başkalarının duygularına karşı ilgisiz olmadıkları ve onları anlama yeteneğinden yoksun olmadığını göstermektedir (Thompson, 1990: 135).

Hoffman, yaşamın ilk haftasında bebeklerin bir diğerrinin ağlamasına karşı üzüntüyle ve ağlayarak karşılık vermesinin, diğerr bebekler karşısında sergilenen duygusal uyumun "empatinin ilk habercisi" olduğunu ifade etmektedir. O'na göre, bebeğin bu ilk ilkel empatik tepkileri, insanların doğuştan üzüntüye karşı tepki verme kapasitesine sahip olduklarını göstermektedir (Akt. Barnett 1990: 149).

Thompson, bebeklerin duygusal ifadelere duygusal anlamlar verebilme yeteneğine ulaştıktan sonra bu ifadeler karşısında beklenmedik tepkiler verdiklerini, 10-14 aylık bebeklerin, çevresindekilerin sınırlı davranışlarını taklit etmeye başladıklarını belirtmektedir (1990: 130-135).

Hoffman tarafından geliştirilmiş olan "motor taklitçilik (motor mimicry)" süreci, empatik uyanmanın önemli bir oluşumu olarak görülmektedir (Akt. Thompson 1990: 130).

Hoffman'a göre çocuklar dört empatik gelişim evresi yaşamaktadırlar. Birinci dönemde bebekler kendisini ve diğerrini, ayrı bir kişi olarak görememektedir ve bu nedenle üzüntüyü yaşayanın kim olduğunu bilememektedir. Empatik üzüntü çok basit empatik uyanma yöntemleriyle ortaya çıkmaktadır. Hoffman bu tip empatiyi, empatinin ilk müjdecisi olarak görmektedir. İkinci dönemde, bebek kendisi ile diğerrlerini, birbirinden farklı varlıklar olarak görebilme yeteneğine kavuşmaktadır. Böylece diğerrinin üzüntüsüne karşı tepki gösterirken, "ben" ve "diğerr" ayrımını yapabilmektedir. Üçüncü dönemde, çocuk artık 2-3 yaşlarındadır ve rol alma yeteneğine sahip olmaktadır. Bu dönemde çocuk, kendi duygularının, diğerrlerinin duygularından farklı olduğunu ayırdedebilmektedir. Dördüncü dönemde, bebekte "ben" kavramı gelişmekle birlikte, diğerrlerinin farklı kişilik ve yaşantılarının olduğu kabul edilmektedir. Hoffman'a göre 3-4 yaşlarında rol alma yeteneği kazanan çocuklar, diğerrlerinin duygularının kendi yaşadıkları duygulardan farklı olabileceğini anlamaya başlar ve diğerrlerinin bakışaçılarının, kendi ihtiyaçlarına ve olayları bilişsel olarak yorumlayabilmelerine bağlı olduğunu farkederekler (Akt. Lennon ve Eisenberg 1990: 212).

Zahn ve Waxler (1984), Rodke ve Yarrow (1982), duygusal geçme (contagion) kapasitesinin yaklaşık olarak 1 yaşında ortaya çıktığını, ancak empatinin 3

veya daha yukarı yaşlarda kullanılmaya başlanıldığını belirtmekle birlikte, yapmış oldukları araştırmalarda, çocukların empatik isteklerinin ilkökul yıllarında artış göstermediğini bulgulamışlardır (Akt. Lennon ve Eisenberg 1990: 212).

Zahn ve Waxler (1984), Rodke ve Yarrow'un (1982) yapmış oldukları araştırmaların diğer bulgularında ise, empatik tepkilerin farklı çocuklarda benzerlik göstermemesi ile bireysel farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmada, bazı çocukların tepkilerinin aşırı derecede duygusal olarak tanımlanırken, bazı çocukların karşısındakinin sıkıntısına tepkisiz (örneğin bakma) çözümsel tarzda (inceleme, soru sorma), sinirli tarzda (bebeği ağlatan kişiye vurma), sıkıntılı ve sakinleşme tarzında (geriye dönüp koşup gitme) tepkilere eğilimli oldukları saptanmıştır. Araştırmadaki 7 yaşındaki çocuklarla 2 yaşındaki çocukların hemen hemen üçte ikisinin gösterdikleri tepkilerin aynı olduğu görülmektedir (Akt. Barnett 90: 148).

Gardiner Piaget'in "kendini başkasının yerine koyma yetersizlikleri" olarak ifade ettiği ben merkeziliğin, altı yaş sıralarına kadar sürdüğünü belirtmektedir (Gander ve Gardiner, Çev: Onur 1995: 370).

Barnett, empatinin 7-10 yaşlarında artış göstermeyip, 10-14 yaşlarında arttığını belirtmekle birlikte, empatinin derecesinin daha çok çocuğun cinsiyeti ve mizacıyla ilgili olduğunu ifade etmektedir (1990: 253).

c) Empatik Becerilerde Cinsiyet Farklılıkları

Lennon ve Eisenberg empatik becerilerde cinsiyet farklılıkları ile ilgili yapılan araştırmaların pek çoğunun kadınların erkeklere oranla daha empatik olduğu varsayımından hareketle yapılmış araştırmalar olduğunu ve bu araştırmaların sosyolojik ve psikolojik kuramlarla tutarlılık gösterdiğini belirtmektedirler (1990: 195). Lennon ve Eisenberg sosyologların, kadın ve erkeklerin toplum içinde yüklenedikleri geleneksel rollerin farklı olduğuna dikkat çektiklerini ifade etmekte ve bu roller ile empati arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadırlar. Erkekler ailenin ve toplumun işleyişini; kadınlar ise aile üyeleri arasındaki uyumu sağlamakla yükümlüdürler.

Bu bakış açısına göre empati kadınlar için daha çok önemli görünür, çünkü; empati kadınların rollerini başarılı bir şekilde yerine getirmelerini sağlar. Bu durumun tersine, bu gibi özellikler erkekler için küçük amaçlara hizmet eder ve onların toplumsallaşmasının temeli değildir (1990: 195).

Psikanalitik kuramda da cinsiyete bağı empati farklılıklarına değinilmektedir. Freud'a (1925-1950) göre, kadınların kastrasyon korkusu yaşamamaları ve erkeklere oranla oedipal karmaşayı çözmek için fazla zorlanmamaları nedeniyle süperegoları daha zayıftır. Bundan dolayı kadınlar erkeklere oranla etkileşimlerinde, ilkel duygusal kapasitelerine ve düşük ahlakî kapasitelerine daha çok güvenmek zorundadırlar. Buradan hareketle kadınların içsel dünya ile daha çok ilgilendikleri, daha sezgisel davrandıkları ve erkeklere oranla dış dünya ile daha az ilgili oldukları düşünülmektedir (Akt. Lennon ve Eisenberg 1990: 196).

Diğer yandan kızların erkeklere oranla diğerlerinin duygularını daha çok dikkate alacak şekilde toplumsallaştırıldığı ifade edilmektedir. Örneğin, Greif ve arkadaşlarının (1981) babaların 2-5 yaşındaki kızlarına hikaye okumaları sırasında erkek çocuklara göre daha çok duyguları nitelendirdiklerini buldukları belirtilmektedir. Ayrıca Dunn ve arkadaşlarının (1987) annelerin 1-2 yaşlarındaki erkek çocuklarına oranla, kız çocukları ile konuşurken daha çok duyuşsal bir ruh hali içinde olduklarını belirledikleri ifade edilmektedir (Lennon ve Eisenberg 1990: 196).

d) Empatinin Gelişiminde Ana-Baba Tutumlarının Önemi

Mussen ve Eisenberg-Berg (1977) güvenli ilk dönem sevgisinin (secure early attachment) diğerlerine yönelik ilginin kazanılmasında temel etmen olduğunu, sonraki dönemlerde ise empati gelişiminin vazgeçilmez koşulu olduğunu öne sürmektedirler. Aynı araştırmacılar, ebeveynlerinden güvenli bir sevgi gören çocukların güçlü bir güven duygusu geliştireceklerini iddia etmektedirler (Akt. Barnett 1990: 150).

Winnicott (1965) bebekliğin ilk dönemlerini fiziksel ihtiyaçlarından daha çok psikolojik ihtiyaçların doyurulduğu bir dönem kabul etmekte ve annenin temel görevinin bebeğin "ben" duygusunu oluşturmak ve geliştirmek olduğunu ve böylece bu süreç içerisinde empatinin "yeterince iyi anne" düşüncesi ile özdeşleştirileceğini ifade etmektedir (Akt. Eisenberg ve Strayer 1987).

Barnett ve arkadaşları araştırmalarında daha empatik olan üniversite öğrencilerinin, daha az empatik olan üniversite öğrencilerine oranla kendi çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinin daha sevgi dolu olduklarını belirttiklerini ifade etmektedirler (1990: 151).

Dökmen (1995) yetişkinlerin sahip oldukları empatik ilgi ile bu kişilere çocukluklarında yöneltilen ana-baba tutumları arasında ilişki bulunduğunu gösteren

araştırmalardan birinde (Koestner ve arkadaşları 1990) meraklarına anne ve babalarından karşılık bulan çocukların yetişkin olduklarında aynı ortamda yetişmeyenlere oranla daha çok empatik ilgiye sahip olduklarının bulunduğunu belirtmektedir (150).

Barnett, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının giderildiği ve kendisine karşı ilgi olması konusunda teşvik edildiğinde, çocuğun diğerlerinin duygularını ve ihtiyaçlarını dikkate almayı öğrendiğini belirtmektedir. Ayrıca çocuğun kendi duygu ve deneyimlerini ifade ederken duygularından yararlanması, başkalarıyla etkileşime girerken kendi davranışlarını ve sözlerini söylemesi ve diğerlerine karşı duygusal bir duyarlılık ve isteklilik göstermeye teşvik edilmesinin, empati gelişimini hızlandırdığını öne sürmektedir (1990: 157).

C. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde konu ile ilgili araştırmalar; Türkiye'de çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmalar, diğer ülkelerde çocuk suçluluğu ile ilgili çalışmalar, Türkiye'de empatik beceri düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmalar, diğer ülkelerde empatik beceri düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmalar ve suçlu ergenlerin empatik becerileri ile ilgili yapılan araştırmalar olmak üzere beş bölümde ele alınmış ve kronolojik sıraya göre özetlenmiştir.

a) Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok suçlu çocukların demografik ve psiko-sosyal özellikleri üzerinde yoğunlaştığı belirtilmekle birlikte (Kaner 1991: 67) son dönemlerde suçlu çocukların benlik tasarımları, uyum düzeyleri, ahlâkî gelişim düzeyleri gibi özellikleri ile ilgili ve yeniden toplumsallaşma, ıslahevi kurumlarında eğitim programları gibi konuların araştırılmasının ağırlık kazandığı görülmektedir.

Subaşı'nın Ankara, Eskişehir, İzmir İslahevlerinde bulunan 14-17 yaşlarında 625 ergenin psiko-sosyal özelliklerini incelediği araştırmasında Cornell Index (Kişilik Testi) ve Sorgu Cetveli kullanılmıştır. Bu araştırma sonuçlarından bazılarına göre; Cornell Index'ten elde edilen bulgularda ergenlerin kişilik yapılarında; uyum bozukluğu sinirlilik, endişe hali, depresyon, hipokontri ve psikopatik araz belirtilerinin bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin işledikleri suçlarda, anne-babalarının çocuklarına uyguladıkları baskıların, ortanca çocuk olmanın, parçalanmış ve kalabalık ailelerden gelmenin, anne-babanın eğitim durumlarının düşük olmasının, aile ve çevresinde başka suçlu kimselerin bulunmasının ve anne-

babadan ayrı kalmanın etkili olduğu görülmüştür (1979: 102-122).

Yavuzer'in yapmış olduğu "Psiko Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu" adlı araştırmasında incelemiş olduğu Ankara, İzmir, Elazığ illerindeki ıslahevlerinde bulunan 214 çocuğa ve bu illerde aynı sosyo-ekonomik koşullardan gelen 150 kişilik kontrol grubuna Alexander Pratik Yetenek, Cornell Index ve Eysenck Kişilik Envanterinin yanısıra yakın çevre özelliklerini kapsayan sorgu cetveli uygulanmıştır. Çeşitli istatistiksel analizler sonucu elde edilen bulgulara göre suçlu ergenlerin kişilik yapılarında, uyum kusuru, sinirlilik ve endişe hali, hipokondri ve asteni ile psikopatik araz belirtilerinin etkin olduğu saptanmıştır. Zekâ düzeylerinde yapılan inceleme sonunda suçlu denek grubunun % 50.5'inin sınır düzeyde pratik yetenek düzeyine sahip oldukları, % 44.4'ünün ise bu düzeyin altında oldukları bulunmuştur (1981: 145-153).

Aycan, Güney Anadolu Bölgesindeki suçlu çocukların işledikleri suç türlerini incelediği araştırmasında, 1980 yılının Mart ayı ile 1982 yılının Aralık ayı tarihleri arasında Adana cezaevinde bulunan 9-18 yaşlarındaki 392 çocuğu, yetiştikleri sosyal çevre, ekonomik durum, yerleşim yerleri ve suç işleme zamanlarına göre incelemiştir. Araştırmada adli dosyalardaki bilgilere başvurulmuş, suçlu çocuklarla görüşmeler yapılarak otobiyografiler, boş zamanları değerlendirme cetvelleri ile problem tarama listeleri uygulanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarından bazılarına göre, incelenen grupta en çok işlenilen suç türünün % 47'lik bir oranla hırsızlık olduğu, ikinci sırada % 23'lük bir oran ile müessir fiil, üçüncü sırada % 7.7'lik bir oranla adam öldürme suçlarının bulunduğu görülmüştür (1986: 23-24).

Şakra'nın yaptığı araştırmada Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde kalmakta olan 109 ergen üzerinde yaptığı araştırmasında çocukların suça yönelmesinde uyum davranışlarının ve yaşlarının etkisi incelenmiştir. Bu araştırmada çocukların uyumsuzluklarına ilişkin bilgiler Hacettepe Kişilik Envanteri kullanılarak, çocuklar ile ilgili genel bilgiler ise kurum yetkilileri ile yapılan görüşmeler ve kurumdaki kayıtların incelenmesi yolu ile sağlanmıştır (1987: 39). Araştırma bulgularında suça yönelmede çocukların uyum durumlarının etkin bir rol oynadığı ancak adam öldürme suçuna yönelen çocukların uyum durumları ile diğer suçlara yönelen çocukların uyum durumlarının farklılık göstermediği saptanmıştır. Araştırmanın diğer bulgularında ise suça yönelme yaşlarıyla işlenen suç türleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, suça yönelme oranının 14 yaşında arttığı bulunmuştur (1987: 78-79).

Birsöz ve arkadaşlarının çocuk suçlarının adli ve psikiatrik yönden de-

ğerlendirildiği araştırmada 1983-1987 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiatri Anabilim Dalına müracaat eden suç işlemiş (fail) 81 çocuk ve kendisine karşı suç işlenmiş (mağdur) 19 çocuk olmak üzere, 16 yaşından gün almamış toplam 100 çocuk ele alınmıştır. Değerlendirmeye alınan çocukların adli dosyaları incelenmiş, psikiatrik muayene, laboratuvar muayeneleri ile psikometrik testler yapıp en az üç uzman muayenesi ile farik ve mümeyyiz (iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırdedebilen) olup olmadığına karar verilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların bazılarına göre, erkek çocukların suça yönelme oranı % 86'dır. Çocukların % 75'i köy ve kazalardan gelmekte olup, % 13'ü hiç okula gitmemiştir. İşlenen suçların % 43'ü cinsel suçlar olmak üzere ilk sırayı alırken, % 26'sı hırsızlık suçlarıdır. Araştırmanın ikinci bölümünden elde edilen bulgularında ise çocukların % 36'sında belirgin ruhsal hastalıklar görülürken, % 64'ü normal sınırlar içinde bulunmuştur. Normal olguların % 41'ine ise belirlenen suçla ilgili farik ve mümeyyiz değildir raporu verilmiştir. Farik ve mümeyyiz olmayanların oranı suçlu olarak ele alınan çocuklarda % 57, mağdur olarak ele alınan çocuklarda ise % 78'dir (1988: 127-130).

Ok'un çocuk suçluluğu ile toplumsal kurumlar arasında olası bir ilişkiyi incelediği araştırma örneğine İzmir Şirinyer Çocuk İslahevi'nde kalmakta olan 176 erkek ergen alınmıştır. Araştırmada ergenlerin içinde yaşadıkları fiziksel koşullar ile diğer kişilerle olan ilişkileri gözlem yoluyla, kişisel, ailesel ve eğitim durumları ile ilgili bilgiler ise görüşme ve anket uygulama yolu ile elde edilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen verilerde ergenlerin yaklaşık % 50'sinin köy ve kasabalarda oturduğu, kalan yarısının ise göç eden ve gecekonduarda yaşayan alt sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip oldukları saptanmıştır. Böylece ailenin yerleşim yeri, ebeveynlerin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinin çocuğun suça yönelmesinde belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin % 70'inin ilkokul mezunu olduğu ve yalnızca % 8'inin ilkokulun üstünde ortaokul ve liseye gittikleri saptanmıştır. Buna göre ise çocukların eğitim kurumlarına katılım oranlarının düşük olması ile suça yönelme olasılığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin işledikleri suç türleri içinde ise mala karşı işlenen hırsızlık ve gasp suçlarının ağırlıkta olduğu saptanmıştır (1989: 102, 103, 105).

Bogenç'in suçlu ergenlerin meslekî ilgi ve mesleki değerlerden hangilerine önem verdiklerini ortaya çıkarmak ve aynı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerle ıslahevindeki ergenler arasında fark olup olmadığını incelemek amacıyla yaptığı araştırmanın örneğine Ankara Çocuk İslahevi'nde kalmakta olan 14-20 yaşlarında 90 ergen ile aynı yaşlarda Ankara Ah-î Evran Çıraklık Okuluna giden ve tesadüfî yöntemle seçilen 90 ergen alınmıştır. Araştırmada meslekî ilgi ve meslekî

değerleri ortaya çıkarmak, önem sırasını belirlemek için iki envanter, demografik özellikleri belirlemek amacıyla ise kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgularda ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin farklı kişilik özellikleri ve aile yapıları olmalarına karşın meslekî ilgi ve meslekî değerleri açısından aynı sosyo-ekonomik düzeyden gelen normal gençlerden belirgin bir farklılıklarının olmadığı, her iki grubun da meslekî değer ve ilgilerinin birbirine benzediği ortaya çıkmıştır (1990: 65-68).

Özsöz'ün 14-18 yaşları arasında en az ilkokul mezunu olan suçlu ve suçsuz erkek ergenlerin adaletsizliğin kaynağı hakkındaki yargıların saptamayı amaçladığı araştırmasında örnekleme Ankara Ceza ve İslahevinde bulunan 36 ergen ve düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocukların bulunduğu okullardan seçilen 95 suçsuz ergen alınmıştır. Bu araştırmada, ergenlerin kimlik bilgilerinin elde edilmesinde Kişisel Bilgi Formu, ahlâki yargının ölçülmesinde Görüşleri Belirleme Testi, adaletsizlik odağını belirlemek amacıyla ise Algılanan Adaletsizlik Odağı Testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgularda suçlu ergenlerin bulundukları yaşlara göre hiç bir ahlâk evresinde farklılık bulunamamış ancak suçsuz ergenlerden 15 ve 17 yaşında olanların üçüncü evreye ait yargıları daha çok kullandıkları saptanmıştır. Ayrıca iki grubun üçüncü evreye ait puan ortalamalarının karşılaştırılmasıyla suçlu ergenlerin geleneksel düzeye ait üçüncü evreyi daha fazla kullandıkları saptanmıştır. Araştırmanın diğer bulgularında ise suçlu ve suçsuz ergenlerin algılanan adaletsizlik odağı ile gelişim evreleri arasında bir ilişki bulunamamıştır (1991: 95-99).

Uluğtekin'in yaptığı "Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma" araştırmasında Ankara ve İzmir'deki ıslahevlerinde bulunan 13-21 yaşlarındaki toplam 215 erkek ergen ve kontrol grubunu oluşturmak amacıyla Ankara ve İzmir'den benzer yaş ve sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyine sahip 222 suçlu olmayan erkek ergen ele almıştır. Araştırmada hükümlü gençlere "Soru Kâğıdı", "Ergen Gözüyle Ana-Baba Davranış Ölçekleri", "Benlik Tasarımı Envanteri", "İslah Sürecinin Özilliklerine İlişkin Sorular" ve infaz dosyalarından elde edilen bilgileri işlemek amacıyla geliştirilen bir form uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise "Soru Kâğıdı", "Ergen Gözüyle Ana-Baba Davranış Ölçekleri" ve "Benlik Tasarımı Envanteri" uygulanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarından bazılarına göre, hükümlü çocuklar arasında parçalanmış aile, evden kaçma, ailede suçlu bireyin varlığı, okulda başarısız olma, okuldan kaçma gibi yetersiz toplumsallaşma davranışları suçsuz gruptaki ergenlerden daha çok görülmüştür. Ayrıca alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen hükümlü gençlerin grupla karşılaştırılması sonucunda, hükümlü ergenlerin babaları tarafından kendilerine daha kısıtlayıcı ve reddedici davranıldığı kanısını ta-

şıdıkları, ortaya çıkmıştır. Araştırmanın diğer önemli bulgularında ise hükümlü ergenlerin suç işlemeyenlere göre daha düşük, benlik tasarımı düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca ıslahevine gelmeden önce dört ayrı cezaevinde kalmış olanlara göre bir cezaevinde kaldıktan sonra kuruma gelen ergenler ile kurumda daha kısa süredir bulunanların eğitim grubuyla ilişkiler yönünden yeniden toplumsallaşmaya yatkınlıklarının daha fazla olduğu saptanmıştır (1991: 92-147).

Mangır, suça yönelmiş olan çocukların işledikleri suç türleri ve uyum durumları üzerine çeşitli değişkenlerin etkisini incelediği araştırmasında, örnekleme oluşturan Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde 1991 yılı döneminde bulunan 14-19 yaş grubundaki hırsızlık, adam öldürme ve cinsel suçlara yönelmiş 44 ergene Kişisel Bilgi Formu ve Hacettepe Kişilik Envanteri uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; çocukların uyum düzeyleri ve işledikleri suç türleri üzerinde, doğum yeri, oturdukları yerleşim birimleri, kardeş sayısı, doğum sırası, öğrenim düzeyleri, anne-babaların eğitim durumları, annelerin meslekleri, ailelerin ekonomik durumu gibi değişkenlerin etkili olmadığı, ancak babaların meslekleri ile yönelttikleri suç türü arasındaki ilişkinin önemli olduğu bulunmuştur (1992: 48-82).

Türkiye'de çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda suçlu ergenlerin suç işlememiş akranlarına göre anne ve babalarının eğitim düzeylerinin daha düşük olduğu ve çocuklarına baskıcı, kısıtlayıcı ve reddedici tutumlar sergiledikleri bulunmuştur. Suçlu ergenlerin eğitim durumları incelendiğinde ise genellikle ilkokul mezunu oldukları, öğrenimleri sırasında okulda başarısız oldukları ve sıklıkla okuldan kaçtıkları saptanmıştır. Yapılan araştırmalarda uyum düzeyleri ve benlik tasarımlarının suç işlemeyen akranlarından daha düşük olduğu ve ahlâki gelişim evrelerinde daha çok geleneksel düzeyde bulundukları, meslekî ilgi ve değerlerinde ise farklılık olmadığı saptanmıştır.

b) Diğer Ülkelerde Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Diğer ülkelerde çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmalar ise aile içi etkileşimin çocuk suçluluğu yanında uyumsuzluk, benlik ve sosyal beceriler gibi kişilik özelliklerine olan etkileri ve bu kişilik özellikleri ile suçluluk arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Liska ve Reed çocuk suçluğu ile aile ve okul arasındaki bağı inceledikleri çalışmada örnekleme alınan 1886 erkek lise öğrencisine anne-baba ve ergen arasındaki iletişim ve duygusallığı ölçmek amacıyla geliştirilen kişiler arası şiddet ve hırsızlıkla ilgili görüşlerin alındığı ölçekler uygulanmıştır. Araştırmaya verilerinden elde edilen bulgularda anne ve babaların çocuklarına olan ilgisinin (attachment)

suçluluk üzerinde etkili olduğu suçluluğun okula olan ilgiyi azalttığı ve okula duyulan ilgi ile anne-babaların çocuklarına olan ilgisi arasında bir ilişki bulunduğu saptanmıştır (1995: 557).

Cole, Chan ve Lytton'un suçlu ergenler ile suçlu olmayan ergenlerin algılanan yeterliliklerini (perceived competence) karşılaştırmak amacıyla yaptıkları araştırmalarının örnekleme 12-15 yaşlarında bulunan otuz suçlu ergen ve doksan suçlu olmayan ergen alınmıştır. Suçlu olmayan ergenler "yüksek başarılı" "düşük başarılı" ve "davranış bozukluğu olan" öğrenciler olmak üzere üç alt gruba ayrılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Harter (1982) tarafından geliştirilen Algılanan Yeterlilik Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlarda suçlu ergenlerin kendilerini bilişsel yeterlilik açısından düşük düzeyli öğrenciler olarak gördükleri bulunmuştur. Ayrıca suçlu ergenlerin algılanan sosyal yeterlilik ve özdeğer (self-worth) düzeylerinin, başarı düzeyleri yüksek ve düşük olan öğrenciler ve davranış bozukluğu olan suçsuz ergenlere oranla daha düşük olduğu saptanmıştır (1989: 300).

Hughes ve arkadaşlarının tıbbî, sağlık durumları, aile ve okulla ilgili koşullara ilişkin biopsikososyal etmenlerin ergenlerin işledikleri suçlar üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada 6-17 yaşlarında suçlu 385 kız ve 1577 erkek çocuk veya ergen fiziksel, psikolojik, eğitimsel ve psikiatrik değerlendirmelere ve sosyal araştırmalara tabî tutulmuştur. Elde edilen bulgularda araştırmaya katılan suçlu ergenlerde yüksek oranla işitme, konuşma ve görme bozuklukları, epilepsi, başağrısı, kafatası anomalileri, baş ve boyun zedelenmeleri bulunduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen diğer bulgularda ise bu bozuklukların okuldaki davranışlar ve okulla ilgili işleyiş üzerinde etkili olduğu, bilişsel, algısal ve iletişimsel bozukluklara neden olduğu ve akademik başarıyı düşürdüğü saptanmıştır (1991: 463).

Novy ve arkadaşlarının suçlu gençlerin benlik gelişimi düzeyleri ile aile içi uyumluluk arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada örnekleme yaşları 12-17 arasında değişen 61 suçlu ergen alınmıştır. Araştırmada suçlu ergenlerin benlik gelişimi düzeylerinin belirlenmesinde Washington Üniversitesi Cümle Tamamlama Testi, (Loevinger ve diğerleri 1970) aile içi uyumluluk ve bağlılığın belirlenmesinde ise Aile Uyumluluğu ve Bağlılığı Değerlendirme Ölçeği (Olson ve diğerleri 1982) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgularda suçlu ergenlerin benlik gelişimleri ile, içinde yaşadığı ailenin uyumluluğu ve aile bağlılığı arasında olumlu bir ilişki bulunduğu görülmüştür (1992: 28).

Fergusson ve arkadaşlarının çocukluk ve ergenlik döneminde ortaya çıkan

davranış bozuklukları ile ailede meydana gelen boşanma, ayrılma ya da yeniden evlenme gibi değişiklikler arasındaki ilişkiyi inceledikleri 13 yıl süreli araştırma örnekleme 709 çocuktan oluşturulmuştur. Doğumdan itibaren belirli sürelerle yapılan görüşmelerle ailedeki değişiklikler ve uyumsuzluklar izlenmiş, çocuklar 12-13 yaşlarına geldiklerinde ise erken dönem suç riskini belirlemek amacıyla Özbildirimli Suç Envanteri (Moffit ve Silva 1988) uygulanmıştır. Elde edilen verilerde, anne ve babalar arasındaki anlaşmazlıkların erken dönemde suç riskini artırdığı, diğer yandan anne ve babalar arasında anlaşmazlıkların olmadığı boşanma, ayrılma, yeniden evlenme gibi değişimlerde ise suç riskinde artış görülmediği saptanmıştır (1992: 1073).

Kempton ve Forehan'ın hapisanelerde bulunan, cinsel suç işlemiş olan ergenler ile diğer suçlardan bulunan ergenler arasında karşılaştırma yapmak amacıyla yaptıkları araştırmada örnekleme 83 cinsel suçlu ergen alınmıştır. Araştırmada Çocukların Davranışlarını Kontrol Etmede Kullanılan Öğretmen Bildirim Formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgularda, cinsel suçlu ergenlerin diğer suçlu ergenlere oranla sorunlarını daha az dışsallaştırdıkları (externalizing) daha yoğun bir şekilde ise içselleştirdikleri (internalizing) görülmüştür. Bu sonuç, cinsel suçlu ergenlerin, diğer suçlulara oranla duygusal sorunları daha yoğun yaşadıkları anlamına gelmemektedir (1992: 855).

Lynam ve arkadaşlarının zekâ (IQ) ile suçluluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında örneklem daha önceki bir araştırmaya katılan ve yüksek suç riski taşıyan ergenlerden oluşturulmuştur. Araştırmada IQ düzeyinin belirlenmesinde WISC-R (Wechsler 1974) ve suçluluk düzeyinin belirlenmesinde Özbildirim Suçluluk Ölçeği (Elliot 1985) kullanılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgularda zekâ (IQ) ile suçluluk arasında geçerli bir ilişki olduğu ve zekâ (IQ) düzeyinin suçluluk üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (1993: 194).

Samson ve Laub, Glueck'lerin 1924 ve 1935 yılları arasında 10-17 yaşlarında 500 suçlu olmayan ve 500 suçlu erkek ergenin katıldığı araştırmalarından elde edilen verilere dayanarak yaptıkları araştırma bulgularında, ergen suçluluğunda ailelerin sosyal denetimlerde yetersiz oldukları, ailede uygulanan disiplin yöntemlerinin, çocuğu gözetmenin ve bağlılığın suçluluğu doğrudan etkilediği saptanmıştır. Ayrıca ailenin sosyo ekonomik durumunun aile ilişkilerini ve tutumları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (1994: 538).

Matlack ve arkadaşlarının tutuklu ve tutuksuz ergenlerin sahip oldukları sosyal becerilerini inceledikleri araştırmalarında otuz biri tutuklu, otuz biri tutuksuz

olmak üzere 17-19 yaşlarında altmış iki erkek ergen örnekleme alınmış ve Matson'un Gençlere Yönelik Sosyal Becerileri Değerlendirme Formu (Matson, 1988) uygulanmıştır (1994: 122). Bu araştırmada elde edilen bulgularda, tutuklu ergenlerin yalnızca annenin varolduğu ailelerde yetiştikleri, tutuksuz ergenlerin ise annenin ve babanın birarada bulunduğu ailelerden geldikleri ve tutuklu ergenlerin sahip oldukları sosyal becerilerin aile yapısından etkilendiği, böylece tutuksuz ergenlere oranla daha çok sosyal beceri bozuklukları sergiledikleri görülmüştür. Her iki grup için de aile bağlılığı ise sosyal beceri bozuklukları arasında zıt bir ilişki bulunmuştur. Ailede iletişim ve sosyal beceriler ya da uyumluluk ile sosyal beceriler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (1994: 128).

Diğer ülkelerde çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda, suçlu ergenlerin daha çok yalnız annenin bulunduğu ailelerden geldikleri ve sahip oldukları yal denetimin ve çocuklara olan ilginin yetersiz olduğu, aile içi uyumun ve aile bağlılığının zayıf olduğu saptanmıştır. Ayrıca suçlu ergenlerde işitme, konuşma, görme bozukluğu, epilepsi, kafatası anomalileri, baş ve boyun zedelenmeleri gibi sağlık sorunlarının daha sık görüldüğü ve bu sorunların bilişsel iletişimsel bozukluklara neden olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, suçlu ergenlerin kendilerini bilişsel yeterlilik açısından düşük düzeyli öğrenciler olarak gördükleri ve algılanan sosyal yeterlilik, özdeğer düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

c) Türkiye'de Empati ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de, empati kurma becerisi ile sosyometrik statü, kaygı ve kişiler arası iletişim çatışmaları arasındaki ilişkilerin araştırıldığı ve yaratıcıdrama ve psikodrama yöntemlerinin empatik beceri ve empatik eğilime olan etkisinin incelendiği araştırmalar bulunmaktadır.

Dökmen'in empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada örnekleme Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretimi Bölümü üçüncü sınıfta bulunan 51 öğrenci alınmıştır. Bu araştırmada empatik becerilerin ölçülmesi araştırmacı tarafından düzenlenen üç açık uçlu soruda oluşan bir ölçek ile, sosyometrik statünün ölçülmesi ise öğrencilerin sorunlarını anlatmayı tercih ettikleri ve etmedikleri arkadaşlarını yazılı olarak belirtmeleri yolu ile sağlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgularda sosyometrik statü ile empati kurma becerisi arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır (1988a: 197-203).

Dökmen'in empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi araştırmasında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eği-

timde Psikolojik Hizmetler bölümü birinci sınıf öğrencileri arasından tesadüfi olarak seçilmiş 18-20 yaşlarında 40 öğrenci araştırma örneklemine alınarak 20'si deney 20'si kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Deney grubuna ayrılan öğrencilerle 14 psikodrama oturumu yapılmış, kontrol grubunda bulunan öğrencilere ise eğitsel rehberlik yapılmıştır. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilere uygulamanın başında ve sonunda olmak üzere iki defa araştırmacı tarafından geliştirilen Empati Beceri Ölçeği-B Formu ve Empatik Eğilim Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara psikodrama uygulaması sonucunda deney grubundaki öğrencilerin empatik becerilerinde artma olduğu fakat empatik eğilimlerinde bir artış olmadığı saptanmıştır (1988b: 179-182).

Pişkin'in "empati", "kaygı" ve "kişilerarası iletişimde çatışma eğilimi" arasında ilişki olup olmadığını incelediği araştırma örneklemine 1988-1989 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Psikolojik Hizmetler Bölümünde okuyan birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinden tesadüfi yöntemle seçilen 118 öğrenci alınmıştır. Araştırmada empatik Eğilim Ölçeği (Dökmen 1988), Çatışma Eğilimi Ölçeği (Dökmen 1986) ve Sürekli Kaygı Envanteri (Öner ve Le-Compte 1985) kullanılmıştır. Araştırma bulgularında, öğrencilerin empatik eğilim puanları ile sürekli kaygı puanları arasında olumsuz ve yine empatik eğilim puanları ile çatışma eğilimi puanları arasında olumsuz bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin sürekli kaygı puanları ile çatışma eğilimi puanları arasında ise olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur (1989: 780, 782).

Kaner'in gerçeklik terapisi ve psikodrama gruplarına katılmanın suçlu ergenlerin benlik algılarını ve empati düzeylerini olumlu yönde etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada Ankara Çocuk İslahevinde kalmakta olan 30 ergen seçkisiz örnekleme yoluyla seçilmiş ve aynı yolla iki deney ve bir kontrol grubuna ayrılmıştır. Araştırmada ergenlerin benlik algıları Offer Benlik İmajı Envanteri, empati düzeylerini belirlemek amacıyla Empatik Eğilim Ölçeği-A formu ile Rol Alma Testi araştırmanın başında bütün gruplara uygulanmıştır. Araştırmanın ön ölçümleri yapıldıktan sonra deney gruplarından birine psikodrama, diğerine ise gerçeklik terapisi haftada iki saat olmak üzere 12 haftalık bir sürede uygulanmıştır. Grup uygulamalarının bitmesinden üç hafta sonra bütün gruplara son test verilmiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara psikodrama ve gerçeklik terapisi uygulamalarının suçlu ergenlerin benlik algılarında duyuşsal empati düzeylerinde anlamlı farklılıklar oluşturmadığı bulunmuştur. Psikodrama gruplarına katılan suçlu ergenlerin bilişsel empati düzeylerinde ise olumlu yönde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır (1991: 119).

Akçalı'nın kaygı seviyesinin empatik beceriye etkisini incelediği araştırma örnekleme Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü birinci ve dördüncü sınıfta bulunan 74 öğrenci alınmıştır. Araştırmada öğrencilerin empatik becerilerin ölçümünde Empati Beceri Ölçeği-B Formu, kaygı seviyelerinin ölçümünde Süreksiz (Durumluk)- Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri puanlarının birinci sınıf öğrencilerinininkinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç araştırmacı tarafından psikolojik danışma eğitiminin empatik becerinin gelişimini olumlu yönde etkilediği şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi dördüncü sınıf ve Marmara Üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinin durumluk kaygılarında anlamlı bir farklılık bulunurken, sürekli kaygının empatik beceriyi olumsuz yönde etkilemediği saptanmıştır. (1991)

Okvuran'ın yaratıcı dramının empatik beceri ve empatik eğilime etkisini saptamak amacıyla yaptığı araştırmaya Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden 15'i deney grubunu 20'si ise kontrol grubunu oluşturmak üzere tesadüfî örnekleme yoluyla seçilen öğrenciler alınmıştır. Araştırmada empatik beceri düzeyini ölçmek amacıyla Empatik Beceri Ölçeği B Formu (Dökmen, 1988), empatik eğilim düzeyini ölçmek için ise Empatik Eğilim Ölçeği (Dökmen 1988) kullanılmış ve her iki grupta bulunan öğrencilere ön ve son test olarak uygulanmıştır. Deney grubuna katılan öğrencilerle 14 hafta süre ile yaratıcı drama uygulamaları sürdürülmüş, kontrol grubuna katılan öğrencilerle ise bir kez, genel sanat eğitiminin gerekliliği içinde yaratıcı dramının yeri konulu bilgisel anlamda bir toplantı düzenlenmiştir. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara deney grubuna uygulanan yaratıcı dramının, öğrencilerin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinde anlamlı bir farklılık yapmadığı saptanmıştır (1993: 64, 72).

Türkiye'de empatik beceri ve empatik eğilim düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmalarda; sosyometrik statü ve sürekli kaygı durumları ile empati kurma becerisi arasında bir ilişkinin bulunmadığı, çatışma eğilimleri ve sürekli kaygı durumları ile empatik eğilim düzeyleri arasında ise olumsuz yönde bir ilişkinin bulunduğu saptanmıştır. Empatik becerilerin ve empatik eğilim düzeylerinin geliştirilmesine yönelik yapılan araştırma bulgularında ise, psikodrama, gerçeklik terapisi ve psikolojik danışma eğitiminin empatik beceri düzeylerini artırdığı fakat empatik eğilim düzeylerinde bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır.

d) Diğer Ülkelerde Empati ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Diğer ülkelerde empati düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmalarda empati ile ahlâki yargı, benlik gelişimi ve sosyal gelişim arasındaki ilişkiler ve yaş, cinsiyet ve aile tutumları değişkenleri incelenmiştir.

Bu bölümde diğer ülkelerde empatik beceri düzeyleri ile ahlâki yargı, benlik gelişimi, öz bilinçlilik (self-consciousness) ve sosyal gelişim arasındaki ilişkileri ve yaş, cinsiyet, aile tutumları değişkenleri ile ilgili yapılan araştırma özetleri bulunmaktadır.

Eisenberg-Berg ve Mussen'ın (1978) ergenlikte ahlâk gelişimi ile empati arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmanın örneklemine gönüllü ya da gönüllü olmadan tesadüfî yöntemle seçilen 35 erkek, 37 kız ergen alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgularda, gönüllü erkek deneklerin empati puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kız ergenler arasında ise böyle bir farklılık bulunamamıştır. Araştırmadan elde edilen diğer bulgularda ergenlerin olumlu sosyal yargılarının gelişiminde empatinin etkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca yüksek empati gösteren erkek ergenlerin annelerinin cezalandırıcı ve kısıtlayıcı olmayan, sosyal eşitliğe inanan, çocuklarıyla yakın ilişkiler kurabilen kişiler oldukları, bu ilişkinin kız ergenlerde ise daha düşük bulunduğu saptanmıştır (Akt. Özsöz 1991: 42).

Hanson ve Mullis, ahlâki yargı ve empatinin ergenlerde cinsiyet ve yaş grupları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında 12-20 yaşları arasındaki 170 erkek ve 160 kız ergenden oluşan araştırma örneklemini erken ergenlik, orta ergenlik ve son ergenlik olmak üzere üç gruba ayırmışlardır. Araştırmada ahlâki yargının ölçümünde Ahlâki Yargının Esnekliği İndeksi (Flexibility of Moral Judgement Index) (Birnbaum 1967) ve empatinin ölçümünde Duygusal Olgunluk Ölçeği (Emotional Maturity Scale) (Mehrabjan ve Ebstein 1972) kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularda bütün gruplarda kız ergenlerin erkeklere oranla daha empatik oldukları görülmüştür, ancak gruplar arasında empati puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ayrıca empati ile ahlâki yargı arasında anlamlı bir ilişki saptanamazken erken ergenlik grubundaki ergenlerin Ahlâki Yargının Esnekliği İndeksi'nden aldıkları puanların son ergenlik grubundaki ergenlerinkinden daha düşük olduğu görülmüştür (1985: 185).

Pecukonis'in duygusal ve bilişsel empati eğitim programının empati düzeyi üzerindeki etkilerini ve empati ile benlik gelişimi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında örneklemini, yaşları 14-17 arasında değişen ve orta sosyo-ekonomik düzeye sahip 24 saldırgan kız ergen oluşturmaktadır. Örneklem grubunun bir bölümü

deneysel gruba ayrılmıştır. Araştırmada bilişsel empati ölçümüne yönelik Mehrabian ve Epstein (1972) tarafından, benlik gelişimi düzeylerinin ölçülmesinde ise Loevinger ve Wessler (1970) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Örneklem grubuna ayrılan ergenler empati eğitimine yönelik haftada iki gün toplam dört seanstan oluşan 10 ay süreli bir programa dahil edilmişlerdir. Deneklere eğitim programından önce ve sonra testler uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre, empati ile benlik gelişimi arasında kuvvetli bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmanın diğer bir sonucu olarak empati eğitim programının, duygusal empati düzeyinde yükselme sağladığı bulunmuştur (1990: 64-68).

Davis ve Franzoi özbilinçlilik (self-consciousness) ve empatide meydana gelen değişimleri ve durağanlığı inceledikleri araştırmada 103 erkek ve 102 kız lise öğrencisi birbirini izleyen üç yıl süresinde yılda bir kez gözlenerek empati eğilimde bireysel farklılıkların ölçümünde Bireysel Tepkisellik Ölçeği (Interpersonal Reactivity Index) (Davis 1980) ve bireysel ve ulusal özbilinçlilik ve sosyal kaygı altölçeklerinden oluşan Özbilinçlilik Ölçeği (Fenigstein 1975) uygulanmıştır. Elde edilen verilerde ergenlik döneminde yaşla birlikte özbilinçlilik düzeyinde anlamlı bir artma ya da azalmanın olmadığı fakat empatik ilgi ve görüş açısı alma gibi empatik eğilimlerde artma olurken bireysel strese azalma olduğu saptanmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha yüksek empati puanlarına sahip oldukları bulunmuştur (1991: 83).

Eisenberg ve arkadaşlarının, suçlu davranışın tersine, toplumda kabul gören olumlu davranış ve empati ile ilgili olarak yaptıkları boylamsal bir araştırmada, 11 yıldan fazla bir zaman içinde kabul gören ahlâki yargıda meydana gelen değişiklikler ve cinsiyete bağlı farklılıklar ve ayrıca duygusal tepkilere karşı geliştirilen empati, kabul gören davranış ile ahlâki yargı arasındaki karşılıklı ilişkiler incelenmiştir.

Bu araştırmada kullanılan denekler, orta sosyo-kültüre sahip gençler arasından seçilmiş, üç grupta toplanmıştır. Bu boylamsal araştırmanın birincil örneklemini yaşları 4-10; 11-12 arasında değişen 16 kız ve 16 erkek çocuktan oluşmaktadır. İkinci örneklem; orta sosyo-kültüre sahip olan ve sekizinci sınıfta okuyan 20 kız ve 19 erkek çocuktan oluşmaktadır. Deneklerin ortalama yaşı 164 aydır. Üçüncü örneklem ise ortalama yaşı 189 ay olan onuncu sınıfta okuyan 17 kız ve 17 erkek çocuktan oluşmaktadır. Birinci örneklemdaki çocukların annelerinin çocukların yanlarında bulunmasına izin verilerek, çocuklarla bir odada görüşme yapılmıştır. Diğer gruplardaki çocuklarla görüşmeler çocukların okullarında ve anneleri yanlarında olmadan yapılmıştır. Görüşmelerde çocuklardan, yöneltilen

ahlâki görüşlerle ilgili soruları yanıtlamaları istenmiştir.

Bu araştırmanın sonucunda, onaylanan sabitleşmiş kabul gören ahlâki yargının gençlik döneminin ortalarında daha az kullanılmakta olduğu saptanmıştır. Diğer yandan bu tür yargıların ilkökul yıllarında arttığı görülmüştür. Rol alma ve sempatinin ise erkeklere oranla kızlarda daha erken yaşlarda ortaya çıktığı ve gençlik dönemindeki gelişimlerinin daha hızlı olduğu elde edilen diğer bulgulardandır. Araştırmanın elde edilen bir başka önemli sonucunda ise; ahlâki yargı ile gençlerin kabulgören davranışları arasında doğrusal bir ilişki bulunmuş ve gençlerin ahlâki yargılarının sergiledikleri empati, sempati ve görüş kazanma (perspective taking) ile ilişkili olduğu görülmüştür (1991: 534).

Diğer ülkelerde empati ile ilgili yapılan araştırmalarda benlik gelişimi, olumlu sosyal gelişim ve ahlâki yargıların gelişimi ile empati arasında kuvvetli ilişkilerin bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca ergenlikte yaşla birlikte empati düzeylerinde artma olurken, kızlarda empatinin daha erken ortaya çıktığı ve ergenlik döneminde daha hızlı geliştiği; kısıtlayıcı olmayan demokratik ana-baba tutumlarının çocuklarda empati düzeyini artırıcı rol oynadığı saptanmıştır.

e) Suçlu Ergenlerin Empati Düzeyleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Literatürde Türkiye'de suçlu ergenlerin empati düzeyleri ile ilgili karşılaştırmalı bir araştırmaya rastlanılmamaktadır.

Diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda ergen suçluluğu ile empati düzeyleri arasındaki ilişki, yaş ve aile içi etkileşim değişkenlerinin suçlu ergenlerin empati düzeylerine etkisinin incelendiği araştırmalar bulunmaktadır.

Ellis'in suçlu ve suçlu olmayan ergenler arasındaki empati düzeyleri farklılıklarını ve saldırganlığın, suçlu ergenin empati düzeyi üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında örnekleme 12-18 yaşlarında 331 suçlu ergen ve 64 suçlu olmayan ergen alınmıştır. Elde edilen verilerde suçlu ergenlerin suçlu olmayan ergenlere oranla daha düşük bir empati düzeyine sahip oldukları ve saldırgan davranışlar gösteren suçlu ergenlerin empati düzeylerinin saldırgan olmayan suçlu ergenlerden daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca örneklemin tümünden elde edilen verilerde empati ile yaş arasında önemli bir ilişki bulunmamakla birlikte suçlu olmayan ergenlerde yaşla birlikte empati düzeyinin arttığı bulunmuştur. Araştırmada elde edilen diğer önemli bulgularda ise suçlu ergenlerin ailelerinin gelir düzeyi ile empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ve özellikle şahsa karşı işlenen suç işleyen ergenlerin empati düzeylerinin daha düşük olduğu sap-

tanmıştır (1980: 1500).

Lee'nin çocuk suçluluğunun boyutları ile ilgili empati rol alma ve ahlâki yargı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında örnekleme 36 erkek suçlu ve 18 suçlu olmayan erkek çocuk oluşturmaktadır. Suçlu çocuklar toplumsal psikopatik tip, nörotik tip ve alt kültürel tip olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır. Elde edilen veriler ışığında, suçlu çocukların ahlâki ve mantikî yargının yanısıra, toplumsal rol alma konusunda da oldukça düşük bir düzeye sahip oldukları saptanmıştır. Bununla birlikte suçlu alt gruplarda, empati, rol alma ve ahlâki yargı açısından herhangi bir farklılık bulunmamıştır (1983: 1032-A).

Grieco, evden kaçan on sekiz yaşın altındaki çocukların, "suçlu çocuk" kabul edildiği Amerika Birleşik Devletleri New Jersey Eyaleti'nde evden kaçan 30 ergen ve aileleri ile birlikte yaşayan 30 ergeni yaş, cinsiyet, aile yapısı ve ırk açısından karşılaştırmıştır. Araştırmaya alınan ergenlerin aileleri ile olan ilişkilerini ve evden kaçmada hem ergenlerin hem de ebeveynlerin empati düzeylerinin etkisini incelemek amacıyla, her iki gruptaki ergenlerin ebeveynlerinden 29 anne ve 14 baba çalışmaya alınmıştır. Araştırmada empatik anlayışı olumlu ve olumlu saygıyı ölçmek için Barret-Lennard Arkabalık Envanteri (Barret-Lennard 1962) ve Semantik Farklar Ölçeği (Osgood 1957) yapılandırılmış bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularında, çocuğun evden kaçışında çocuk ile ebeveynleri arasındaki ilişkinin etkili olduğu, ebeveynlerinin daha az empatik oldukları görülmüştür (1984: 63).

Kaplan ve Arbuthnot'un suçlu ve suçlu olmayan gençlerde duygusal empati ve bilişsel rol kazanma düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmalarında, düşük sosyo-ekonomik düzey ve normal zekâyâ sahip, ortalama yaşı 14 olan 10 erkek ve 10 kız ortaokul öğrencisi suçsuz ergen ve ortalama yaşları 14 olan 10 erkek ve 10 kız suçlu ergen örnekleme alınmıştır. Araştırmada "Çocuklar ve Gençler İçin Empati Ölçeği" (Bryant 1982), "Duggan Empati Ölçeği" (1978) ve "Rol Kazanma Ölçeği" (Fravell ve Diğerleri 1968) kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarında, Duggan Empati Ölçeğinden elde edilen yapılandırılmamış özbildirimli (self-reported) empati görevi konusunda suçluların, suçlu olmayanlara oranla daha düşük puan aldıkları bulunmuştur. Diğer yandan yapılandırılmış özbildirimli duygusal empati (self-reported) ve rol kazanma gibi alanları ölçen diğer testlerden elde edilen bulgulara suçlu ve suçsuz ergenler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır (1985: 327).

Heimer ve Matsveda bir başkasının rolünü üstlenme sürecindeki toplumsal denetim odağını inceleyen simgesel etkileşimci suç kuramı (symbolic interactionist theory of delinquency) üzerinde durdukları araştırmalarında Elliott ve arkadaşları

(1985) tarafından yapılan bir araştırmaya katılan 11-17 yaşlarındaki 1725 ergen ve bu araştırmadan elde edilen verilerden yararlanmışlardır. Bu araştırmada örnekleme alınan ergenlerle 1977 yılından 1981 yılına kadar, her yıl bir kez almak kaydıyla suça ilişkin toplumsal denetim görüşleri üzerinde, ergenlerin evlerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgularda bireyin bir başkasının bakış açısından hareketle kendisini haklara tecavüz eden kişi olarak değerlendirmesinin suçlu akranlarıyla birleşerek suç olarak görülen tutum ve davranışlarda bulunmasında etkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca "rol-alma"dan kaynaklanan, geleneksel rollerin, yapısal mekânların ve yerleşim yerleriyle ilgili özelliklerin dolaylı olarak suç üzerinde etkili olduğu ve suçun, yasal kuralların öğrenilmesi ile azaldığı bulunmuştur. Son olarak ise geleneksel kurumların suç işlemeye doğrudan ilişkili olmadığı saptanmıştır (1994: 378-381).

Chalmers ve Townsend rol alma ve toplumsal görüş açısı kazanma yeteneğinin geliştirilmesine yönelik bir programın hükümlü kadın suçlular üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmalarında, 10-16 yaşlarında bulunan on altı suçlu kız ergenin ıslahevinde bulundukları 8-12 ay süresince müdahale programının yer aldığı Eğitim Departmanına katılmaları sağlanmıştır (180). Sosyal Görüş açısı Kazanma Görevi (Chandler 1973), Kişilerarası Problem Analizi Görevi (Marsh ve diğerleri 1980) Bireysel Farkların Kabulü Ölçeği (Duke ve Nowicki 1972) İletişim Görevi (Cohen ve Klein 1968) ve Empati Ölçeği (Bryant 1982) ile elde edilen verilerin ışığında sosyal açıdan uyumsuz olan suçlu kız ergenlerin sosyal görüş açısı kazanma eğitimi sonucunda, bireylerarası ortamlarda diğer insanları anlayabilme yeteneklerinin arttığı bulunmuştur. Toplumsal görüş açısı kazanma eğitimi sonucunda suçlu kız ergenlerin görüş açısı kazanma ile diğer toplumsal bilişsel davranışlar arasındaki etkileşim konusunda yeni bir anlayış kazandıkları gözlenmiştir (1990: 186).

Monto ve arkadaşlarının genç cinsel suçlular ile suçlu olmayanlar arasındaki empati puanlarını karşılaştırdığı araştırmalarında örnekleme yaş ortalamaları 16.0 olan 82 genç erkek cinsel suçlu ile yaş ortalamaları 16.3 olan ve suçlu olmayan 108 erkek ergen alınmıştır. Deneklere toplumsal sapkınlık (deviance) ve empati ile ilgili sorulardan oluşan 5-6 maddelik bir anket uygulanmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgularda, cinsel suçlu ergenlerin aldıkları empati puanları ile suçlu olmayan ergenlerin empati puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Diğer yandan yüksek bir empatik değere sahip olan ergenlerin, cinsel suçlar işlemeye daha az eğilimli olduğunu ortaya koymuştur (1994: 1598).

Suçlu ergenlerin empati düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmada, birbirinden

farklı sonuçlar bulunmakla birlikte çok sayıda araştırma bulgularında, suçlu ergenlerin empati düzeylerinin suçlu olmayan yaşlılarına oranla daha düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca suçlu olmayan ergenlerin empati düzeylerinde yaş ile birlikte bir artış görülürken, suçlu ergenlerin empati düzeylerinde yaşlara göre farklılık bulunamamıştır. Araştırmalardan elde edilen diğer sonuçlarda ise suçlu ergenlerin empati düzeyleri ile birlikte ahlâki yargı düzeylerinin de düşük olduğu ve empati düzeyleri ile ahlâki yargı arasında bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte ergenlerin kendilerini başkalarının gözünde suçlu olarak görmelerinin suç işlemede etkili olduğu bulunmuştur. Suçlu ergenlerin anne ve babalarının, suçlu olmayan ergenlerin anne ve babalarına oranla daha düşük empati düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

II. AMAÇ ve ÖNEM

A. AMAÇ

Ülkemizde ve dünyada çocuk suçluların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Her toplumun kültüründe çocuklar geleceğin güvencesidir ve çocuk suçlarının artması toplumların geleceğini tehlikeye atmaktadır.

Türk Ceza Kanuna göre suçlu çocuk, yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan bir davranışı ortaya koyan 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk suçlarının nedenleri ile ilgili yapılan pek çok araştırmada çocuğun sosyal çevresi, psikolojik ve biyolojik özelliklerinin suçluluğa etken olduğu belirlenmiştir.

Empatik tutum bir çeşit rol alma ve "bir kişinin belli bir duruma ilişkin olarak karşısındaki kişilerin duygu ve düşüncesini doğru olarak anlaması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır (Dökmen 1988a: 181)

Dökmen günlük yaşamda empatinin insanları birbirine yaklaştırdığını ve iletişimi kolaylaştırdığını ifade etmektedir (1995: 148). Diğer bireylerin duygu-anlama ve paylaşmadaki yetersizliklerin, karşısındaki bireylere zarar veren suç davranışının oluşumunda bir etken olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar içinde suçlu çocukların empati düzeylerinin ölçüldüğü karşılaştırmalı araştırmalara rastlanılmamaktadır.

Suçluluğun önlenmesinde önemli bir adım olduğu düşüncesiyle, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin empati düzeylerinin karşılaştırmalı olarak incelendiği bu araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin empatik beceri düzeyleri ile ıslahevinde kalmayan yaşlılarının empatik beceri düzeyleri arasındaki farklılığı incelemektir.

B. TEMEL PROBLEM

Bu araştırmanın temel problemi çocuk ıslahevlerinde kalmakta olan ergenlerin empatik beceri düzeyleri ile çocuk ıslahevlerinde kalmayan yaşlılarının empatik beceri düzeyleri arasında fark olup olmadığını incelemektir.

a) Alt Problemler

1. İslahevinde kalmakta olan ve olmayan ergenlerin yaşlarına göre empatik beceri puanları farklılık göstermekte midir?
2. İslahevinde kalmakta olan ve olmayan ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarına göre empatik beceri puanları farklılık göstermekte midir?
3. İslahevinde kalmakta olan ve olmayan ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerine göre empatik beceri puanları farklılık göstermekte midir?
4. İslahevinde kalmakta olan ve olmayan ergenlerin örgün eğitim aldıkları yıllara göre empatik beceri puanları farklılık göstermekte midir?
5. Çocuk ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri suç türüne göre empatik beceri puanları farklılık göstermekte midir?
6. Çocuk ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin kurumda bulunma sürelerine göre empatik beceri puanları farklılık göstermekte midir?

b) Önem

Bu araştırmanın ergenlikte suçluluğun önlenmesi ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sonuçları ıslahevlerinde uygulanan sağaltım programlarının geliştirilmesine ve bu konuda yapılacak diğer araştırmalara ışık tutabileceği yönünden önemlidir.

c) Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilecektir.

Ankara Çocuk İslahevi'nde kalmakta olan ergenlerin bütün ıslahevlerinde kalmakta olan ergenleri, karşılaştırma grubunda bulunan ergenler ise ıslahevlerinde kalmayan ergenler ile benzer sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyindeki ergenleri temsil etmektedir.

Ayrıca Empatik Beceri Ölçeği-A formu empatik beceriyi ölçmektedir.

d) Sınırlılıklar

Bu araştırma 1996 yılı Şubat ve Mart aylarında Ankara Çocuk İslahevi'nde kalmakta olan ergenler ile sınırlıdır. Ayrıca bu ergenlerden 1995-1996 öğretim yılında örgün eğitime devam edenlerin gittikleri okullardan aynı sayıda seçilen öğrenciler ve Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam eden ergenler ile sınırlıdır.

III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

a) Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 1996 yılında Türkiye'deki ıslahevlerinde kalmakta olan ergenlik çağı çocukları ve benzer yaş grubu ve eğitim düzeyindeki ıslahevlerinde kalmayan çocuklar oluşturmaktadır.

Ankara Çocuk İslahevinde 1996 yılı Şubat ayında kalmakta olan 13-18 yaşlarındaki 100 ergenin tümü araştırmaya alınmıştır. Karşılaştırma grubuna ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin devam ettiği örgün eğitim kurumlarından aynı yaş ve sınıftan tesadüfî yöntemle seçilen 6 ergen ve Ostim Çıraklık Eğitim Merkezine devam eden 94 ergen alınmıştır. Böylece araştırma örneklemini toplam 200 kişiden oluşturulmuştur.

E.B.Ö.-A Formundan elde edilen verilerin puanlanması sırasında ıslahevinde kalmakta olan çocuklardan 1, Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam eden çocuklardan 2 tanesinin soruların tümünü cevaplamadıkları gerekçesiyle testleri iptal edilmiş, böylece değerlendirmeye alınan ergen sayısı ıslahevinde kalan 99, Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam eden 92, örgün eğitim kurumlarına devam eden 6 kişi olmak üzere toplam 197 kişiden oluşturulmuştur.

b) Verilerin Toplanması

Verilerin toplanabilmesinde, ıslahevinde kalmakta olan ergenler ile yapılan çalışmalardan önce T.C. Adelet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden, Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'nde eğitim gören ergenler ile yapılan çalışmalardan önce ise T.C. M.E.B. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nden izin alınmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinin okuma-yazma gerektirmesi nedeniyle özellikle ıslahevinde kalmakta olan ergenlerden 9 kişinin ilkokulu bitirmemiş olmasının uygulamayı zorlaştıracak ve ergenlerin veri toplama tekniklerini uygularken okuyup yazmaktan sıkılabilecekleri düşüncesi ile, veri toplama işlemi araştırmacı tarafından ergenlerin verdiği yanıtların yazılı olarak kaydedilmesi ile sağlanmıştır.

Veri toplama işleminin ıslahevindeki bölümü, kurumun sosyal hizmet uzmanının odasında, çocukların çalıştıkları ya da bulundukları birimden infaz koruma memurları eşliğinde teker teker çağrılarak sürdürülmüştür.

İslahevinde kalmakta olan örgün eğitime devam eden ve METEM'de eğitim gören çocuklardan verilerin toplanması, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün önerisi ile, araştırma ve herhangi bir nedenle o gün kurumda kalan ergenlerle ıslahevinde sürdürülmüştür.

c) Veri Toplama Teknikleri

(1) Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırmada uygulanacak olan ve araştırmacı tarafından düzenlenen kişisel bilgi formu ile ergenlerin kimlik ve eğitim durumlarıyla ilgili bilgiler saptanmaya çalışılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu, ıslahevinde kalan ergenler için hazırlanan 30, karşılaştırma grubu için hazırlanan 24 sorudan oluşmaktadır.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin işledikleri suçun türü, ceza süresi, kuruma geliş tarihleri ile ilgili bilgiler, sosyal hizmet uzmanı tarafından hazırlanan özel dosyalarından derlenmiştir.

(2) Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) A- Formu

Dökmen tarafından (1988) geliştirilen ve geçerlilik, güvenilirlik çalışmaları yapılan E.B.Ö.'nin A-Formu, altı bölümden oluşmaktadır. Günlük yaşamda kişilerin sahip olabilecekleri problemlerden altı tanesi, kısa paragraflar halinde yazılarak deneklerden bu problemlerden her birinin bir yakınları tarafından söylendiğini düşünmeleri ve her bir probleme cevap vermeleri istenmektedir.

Bu araştırmada, problemler ergenlere sıra ile anlatılmış, verdikleri cevaplar yazılarak not alınmıştır.

Araştırmaya alınan ergenlerin E.B.Ö-A formunda bulunan problemlere verdiği her cevap araştırmacı tarafından, Dökmen'in geliştirdiği puanlama anahtarı kullanılarak puanlanmış ve aritmetik ortalamalar alınmıştır.

(d) Süre ve Olanaklar

Bu araştırmanın kaynak araştırması 01.10.1995-01.01.1996 tarihleri arasında sürdürülmüştür. Veri toplama araçlarının ıslahevinde kalmakta olan çocuklara uygulanması 01.02.1996 ve 31.03.1996 tarihlerinde, Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'nde eğitim gören çocuklara uygulanması ise 01.04.1996-31.05.1996 tarihlerinde tamamlanmıştır.

Verilerin araştırmacı tarafından puanlandırılması 01.07.1996-30.09.1996 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin bilgisayarla değerlendirilmesi ise 01.10.1996-01.11.1996 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Tezin yazımı ve bulguların yorumlanması ise 01.11.1996-01.07.1997 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

e) Verilerin özümü ve Yorumu

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden Kişisel Bilgi Formundan alınan ergenlere ve ailelerine ait tanıtıcı bilgiler ile ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin kurum sosyal hizmet uzmanı tarafından düzenlenen dosyalardan alınan bilgiler sayısal ve yüzde olarak betimsel tablolarda verilmiştir.

E.B.Ö-A formundan alınan puan ortalamalarının farklı değişkenlere göre dağılımları tablolaştırılmış, karşılaştırılacak grup sayısının iki olması durumunda "t" testi, ikiden fazla olması durumunda ise varyans analizi uygulanılmıştır. Varyans analizi uygulaması sonucunda gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olması durumunda ise bu farklılığın kaynağını bulmak amacıyla Duncan testi uygulanılmıştır. Verilerin özümlemesi bilgisayar ile yapılmıştır.

IV. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma bulgularının ve yorumlarının yereldığı bu bölümde bulgular beş bölümde sunulmuştur.

IV. 1. Araştırmaya Alınan Ergenlerin Ailelerine Ait Bilgiler

Birinci bölümde (Tablo 1-Tablo 6) araştırmaya katılan ergenlerin aileleri ile ilgili Kişisel Bilgi Formundan elde edilen bilgilere yerverilmiştir.

Araştırmaya alınan Ankara Çocuk İslahevi'nde kalmakta olan ergenlerden örgün eğitime devam edenlerin okullarından ve Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam eden ergenlerden seçilen grup için "karşılaştırma grubu" ifadesi kullanılmaktadır.

Tablo 1'de ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin anne ve babalarının hayatta olma durumuna göre dağılımları sunulmaktadır.

Tablo 1. İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Anne ve Babalarının Hayatta Olma Durumuna Göre Dağılımları

Anne ve Babaların Hayatta Olma Durumu		İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
		N	%	N	%
Anne	Hayatta	92	92.9	95	96.9
	Değil	7	7.1	3	3.1
TOPLAM		99	100.0	98	100.0
Baba	Hayatta	83	83.8	91	92.9
	Değil	16	16.2	7	7.1
TOPLAM		99	100.0	98	100.0

Tablo 1'de ıslahevinde kalan ergenlerin % 92.9'unun, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ise % 96.9'unun annelerinin hayatta olduğu görülmektedir. İslahevinde kalmakta olan ergenlerin annelerinden hayatta olmayanların oranı % 7.1. karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinden hayatta olmayanların oranı ise % 3.1'dir.

Saran'ın 1990 yılında yaptığı araştırmasında, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nce çocuk bürolarına çeşitli suçlarla getirilen çocukların % 93.6'sının annelerinin olmadığı bulunmuştur (Akt. Mangır, 1992, 73).

Bu sonucun, bu araştırma bulgularını desteklemediği görülmektedir. Ancak Burt (1929) anne yokluğunun daha çok kız çocukları etkilediğini, anne ve babanın ölümü ile dağılan aileler söz konusu olduğunda suçlu ve suçlu olmayan erkek çocuklar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmadığını ifade etmektedir (Akt. Quay 1967: 48). Buna bağlı olarak bu araştırma bulgularının Saran'ın araştırmasının bulgularıyla desteklenmemesinin bu araştırmaya yalnızca erkek ergenlerin alınmış olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Tablo 1'de ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin % 83.8'inin karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ise % 92.9'unun babalarının hayatta olduğu görülmektedir. İslahevinde kalmakta olan ergenlerin % 16.2'sinin, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ise % 7.1'inin babaları hayatta değildir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin hayatta olan anne ve babalarının bulundukları yaş gruplarına göre dağılımları Tablo 2'de sunulmaktadır. Annesi hayatta olmayan ergenlerin sayısı ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde 7, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde 3'tür. Babası hayatta olmayan ergenlerin sayısı ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde 16, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde 7'dir.

Tablo 2: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Hayatta Olan Anne ve Babalarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Anne ve Babaların Bulunduğu Yaş Grupları	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler				Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler			
	Anne (N: 92)		Baba (N: 83)		Anne (N: 95)		Baba (N: 91)	
	N	%	N	%	N	%	N	%
30'dan küçük	2	2.2	0	0.0	3	3.2	0	0.0
31-40 yaş	48	52.2	27	32.5	59	62.1	25	27.5
41-50 yaş	37	40.2	39	47.0	22	23.2	43	47.3
51-60 yaş	5	5.4	13	15.7	11	11.5	21	23.0
60'dan büyük	0	0.0	4	4.8	0	0.0	2	2.2
Toplam	92	100.0	83	100.0	95	100.0	91	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinin en yüksek oranla 31-40 yaş grubunda bulundukları görülmektedir. 31-40 yaş grubunda bulunan annelerden, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin annelerinin oranı % 52.2, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinin oranı % 62.1'dir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin % 2.2'si, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin % 3.2'si, annelerinin 30 yaşından küçük olduğunu ifade etmişlerdir. Günümüzde kadınların evlenme ve doğum yaşı yükselme eğilimi göstermekle birlikte, özellikle kırsal bölgelerde 18 yaşın altında evlenme ve çocuk sahibi olma durumlarıyla karşılaşabilmektedir. Bu durum gözönüne alındığında, ülkemizde 30 yaşından küçük, ergenlik çağında bulunan çocuklara sahip annelerin varlığı karşılaşılan bir durumdur.

Her iki grupta da 60 yaşından büyük anne bulunmamaktadır.

Tablo 2'de babaların bulundukları yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, her iki grupta da babaların en yüksek oranla 41-50 yaş grubunda bu-

bulundukları dikkati çekmektedir. Bu oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarında % 47.0, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarında % 47.3'tür.

İslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan anne ve babaların en yüksek oranla bulundukları yaş grupları karşılaştırıldığında her iki gruptaki annelerin en yüksek oranla bulundukları yaş grubunun 31-40 yaş grubu olduğu, babaların en yüksek oranla bulundukları yaş grubunun ise 41-50 yaş grubu olduğu görülmektedir. Ülkemizde özellikle kırsal bölgelerde yapılan evliliklerde erkeklerin yaşlarının, kadınların yaşlarından daha büyük olması ile sık karşılaşılması, bu durumun bir nedeni olabileceği düşünülmektedir.

Her iki gruptaki babaların bulundukları yaş gruplarına göre dağılımlarında en düşük oranı 60 yaşından büyük olanlar oluşturmaktadır. Bu oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 4.8, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde % 2.2'dir.

Her iki grupta da 30 yaşından küçük baba bulunmamaktadır.

Tablo 2'de ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin anne ve babalarının bulundukları yaş gruplarına göre dağılımları, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin anne ve babalarının yaş gruplarına göre dağılımları ile büyük bir benzerlik göstermektedir.

Tablo 3'de ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin hayatta olan anne ve babalarının öz olma durumlarına göre dağılımları sunulmaktadır.

Tablo 3: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Hayatta Olan Anne ve Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Dağılımları

Anne ve Babanın Öz Olma Durumu	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler				Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler			
	Anne (N: 92)		Baba (N: 83)		Anne (N: 95)		Baba (N: 91)	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Öz	91	98.9	82	98.8	92	96.8	91	100.0
Değil	1	1.1	1	1.2	3	3.2	0	0.0
Toplam	92	100.0	83	100.0	95	100.0	91	100.0

Tablo 3'de görüldüğü gibi ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin % 98.9'unun, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin % 96.8'inin anneleri özüdür.

Babaların öz olma durumları incelendiğinde ve ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin % 98.8'inin, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin % 100'ünün babalarının öz olduğu görülmektedir.

Her iki grupta bulunan ergenlerin anne ve babalarının öz olma oranları birbirlerine oldukça yakındır. Bunun nedeninin her iki gruptaki ergenlerin benzer sosyo-ekonomik ve kültürel düzeylere sahip olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin anne ve babalarının birlikte yaşama durumlarına göre dağılımları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: ıslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Anne ve Babalarının Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Dağılımları

Anne ve Babaların Birlikte Yaşama Durumları	ıslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
Birlikte Yaşıyorlar	76	76.8	87	88.7
Ayrı Yaşıyorlar	5	5.0	2	2.0
Biri veya her ikisi hayatta değil	18	18.2	9	9.3
TOPLAM	99	100.0	98	100.0

Tablo 4 incelendiğinde anne babası ile birlikte yaşayanların oranının ıslahevinde kalan ergenlerde % 76.8, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde ise % 88.7 olduğu görülmektedir. Anne babaların ayrı yaşama oranları ise ıslahevinde kalan çocuklarda % 5.1, karşılaştırma grubunda % 2.1'dir. Anne veya babası ya da her ikisi de hayatta olmayanların oranı ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 18.2, karşılaştırma grubunda % 9.3'tür.

Hughes ve arkadaşları çocuk ve ergenlerin sağlık durumları, aile ve okul durumlarının suç işleme üzerindeki etkisini inceledikleri araştırma sonuçlarında anesi ya da babası hayatta olmayan, tek ebeveynli ve üvey ebeveynli ailelerde yetişen çocukların suç işleme oranlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (1991: 453, 463).

Matlack ve arkadaşlarının tutuklu ve tutuksuz ergenlerin sahip oldukları sosyal becerilerini inceledikleri araştırmanın sonuçlarında tutuklu ergenlerin yalnızca annenin bulunduğu ailelerden gelme oranlarının tutuksuz ergenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (1994: 128).

Her iki araştırmanın bulgularının da, bu araştırma bulgularını desteklemediği görülmektedir.

Türkiye'deki suçlu ergenler ile yapılan Uluğtekin'in araştırmasının sonuçlarında Ankara, İzmir İslahevlerinde kalmakta olan ergenlerden parçalanmış aile deneyimi geçirenlerin oranının; kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (1991: 92).

Bu araştırma bulguları, Uluğtekin'in araştırmasının bulguları tarafından desteklenmemektedir. Bunun nedeni, araştırma örneklemine yalnızca Ankara Çocuk İslahevi'nde kalmakta olan ergenlerin alınmış olmasından ve örnekleme daha az sayıda ergen bulunmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Yavuzer'in psiko sosyal açıdan çocuk suçluluğunu incelediği çalışmada Ankara, İzmir, Elazığ Çocuk İslahevlerinde kalmakta olan ergenlerin % 22'sinin parçalanmış ve eksik ailelerden geldikleri saptanmıştır (1981: 158). Bu bulgular, araştırmaya alınan ıslahevinde kalmakta olan ergenlerden anne ve babalarından biri veya her ikisi de hayatta olmayan ve ayrı yaşayanların oranına (% 23.2) benzer niteliktedir.

Quay (1967) ve Herbert ve arkadaşları (1987) suç işlememiş çocukların ailelerine oranla suç işlemiş çocukların ailelerinde ölüm, terk, boşanma, ayrılma nedenleriyle dağılmış olma durumlarının daha sık olduğuna ve çocukların buna tanıklık ederek büyüdüklerine dikkat çekmektedirler (Quay 1967: 68, Herbert 1987: 242). Bununla birlikte Quay istatistiksel olarak, dağılmış ailelerin suç için doğrudan bir neden teşkil etmediğini ancak, ailenin parçalanmasının suça neden olan faktörlerin etkisini artırıcı bir rol oynadığını ifade etmektedir (1967: 68).

Tablo 5'de ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin hayatta olan anne ve babalarının öğrenim durumlarına göre dağılımları sunulmaktadır.

Tablo 5: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Hayatta Olan Anne ve Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

Anne ve Babaların Öğrenim Durumları	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler				Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler			
	Anne (N: 93)		Baba (N: 83)		Anne (N: 95)		Baba (N: 91)	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Okur-Yazar değil	38	40.9	12	14.5	28	29.5	5	5.5
Okur-Yazar	5	5.4	5	6.0	5	5.3	5	5.5
İlkokul	47	50.5	55	66.3	56	58.9	63	69.2
Ortaokul	3	3.2	8	9.6	4	4.2	10	11.0
Lise	0	0.0	1	1.2	2	2.1	5	5.5
Üniversite	0	0.0	2	2.4	0	0.0	3	3.3
Toplam	93	100.0	83	100.0	95	100.0	91	100.0

Tablo 5 incelendiğinde ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin anne ve babalarının en yüksek oranla ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. Bu oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin annelerinde % 50.5, babalarında % 66.3, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinde % 58.9, babalarında % 69.2'dir. İslahevinde kalmakta olan ergenlerin anne ve babalarının ilkokul mezunu olma oranları ile karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin anne ve babalarının ilkokul mezunu olma oranlarının birbirlerine yakın olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmaya alınan ergenlerin annelerinin öğrenim durumlarının dağılımında ikinci sırada okuma-yazma bilmeyenler bulunmaktadır. Okuma-yazma bilmeyen annelerin oranı ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin annelerinde % 40.9, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinde % 29.5'tir. Okuma-yazma bilmeyen annelerin oranları karşılaştırıldığında, ıslahevinde bulunmakta olan ergenlerin annelerinden okuma-yazma bilmeyenlerin oranının, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinin oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yavuzer'in psiko-sosyal açıdan çocuk suçluluğunu incelediği araştırmada suçlu ergenlerin annelerinin % 76.6'sının hiç öğrenim görmediği, % 18.7'sinin ise ilkokul mezunu oldukları saptanmıştır (1981a: 121). Bu araştırmanın sonuçları Ya-

vuzer'in elde ettiği bulgulara oranla, suçlu ergenlerin annelerinin eğitim durumlarında bir yükselme eğilimi görölse de, aradan geçen zaman içinde bu farklılığın oldukça yetersiz olduğu düşünölmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarının okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 14.5'tir. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarında ise bu oran % 5.5'tir. İslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarından okuma-yazma bilmeyenlerin oranının, karşılaştırma grubuna göre daha yüksek olduğu görölmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin annelerinde lise mezunu olan bulunmazken, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden yalnızca birinin annesinin lise mezunu olduğu görölmektedir. Babaların öğrenim durumu dağılımı incelendiğinde ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarının % 2.5'nin, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin % 5.5'inin lise mezunu olduğu görölmektedir.

Araştırmaya alınan her iki gruptaki ergenlerin annelerinden üniversite mezunu olan bulunmazken, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarından % 2.4'ünün, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarından % 3.3'ünün üniversite mezunu olduğu görölmektedir.

Tablo 5'de sunulan veriler genel olarak değerlendirildiğinde, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin anne ve babalarının öğrenim düzeyleri ile karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin anne ve babalarının öğrenim düzeylerinden daha düşüktür. Ayrıca, araştırmaya alınan her iki grupta bulunan ergenlerin annelerinin öğrenim düzeylerinin, babaların öğrenim düzeylerinden daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durumun, ölkemizde erkek çocukların eğitime kız çocukların eğitiminden daha çok önem verilmesinden kaynaklandığı düşünölmektedir.

Tablo 6'da ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarından hayatta olanların mesleklerinin Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından belirlenen meslek gruplarına göre dağılımları sunulmaktadır.

Araştırmaya alınan ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin annelerinin tamamına yakınının ev hanımı olması nedeniyle, annelerin meslekleri ile ilgili dağılım yapılmamıştır.

Tablo 6: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Babalarının (Hayatta Olanların) Mesleklerinin Gruplara Göre Dağılımı

Babaların Meslek Durumu	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler (N: 83)		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler (N: 91)	
	N	%	N	%
Serbest ve İlmî Tek. Eleman	22	26.5	19	20.9
İdari Personel	5	6.0	8	8.8
Ticaret ve Satış İşl.	0	0.0	1	1.1
Hizmet İşleri	9	10.8	4	4.4
Tarım ve Hayvancılık	4	16.9	19	20.9
Tarım Dışı Üretim	17	20.5	23	25.2
İşsiz	5	6.0	9	9.9
Emekli	11	13.3	8	8.8
TOPLAM	83	100.0	91	100.0

Tablo 6 incelendiğinde ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarının mesleklerinin en yüksek oranla (% 26.5) serbest ve ilmî teknik eleman grubunda bulunduğu görülmektedir. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarında ise bu oran % 20.9'dur.

Araştırmaya alınan ergenlerin babalarının mesleklerinin tarım dışı üretim faaliyetleri grubunda bulunma oranı ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 20.5 ile ikinci sırada bulunurken, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarında ise bu oran % 25.2 ile en büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarının mesleklerinin tarım ve hayvancılık grubunda bulunma oranı % 16.9'dur. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarında bu oranın % 20.9 ile daha yüksek olduğu görülmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarının mesleklerinin idari personel grubunda yerleşme oranı % 6.0'dır. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarında da bu oran % 8.8'dir. Her iki grupta bulunan ergenlerin babalarının idari personel grubunda bulunma oranları birbirine yakın olmakla birlikte oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedeni olarak her iki grupta bulunan babaların lise ve üniversite mezunu olma oranlarının benzer şekilde düşük ol-

masından kaynaklandığı düşünülmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin babalarının işsiz olma oranı % 6.0 iken, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarının işsiz olma oranı % 9.9'dur.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerden babaları ticaret ve satış işleri meslek grubunda çalışan bulunmazken, karşılaştırma grubunda bir ergenin babasının (% 1.1) bu grupta bulunduğu görülmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin babalarının sahip oldukları mesleklerin dağılımları birbirine yakın bulunmaktadır. Bunun nedeninin her iki grupta bulunan ergenlerin benzer sosyo-ekonomik özellikler taşımasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

IV. 2. Araştırmaya Alınan Ergenlere Ait Bilgiler

Araştırma bulgularının sunulduğu ikinci bölümde (Tablo 7-Tablo 15) araştırmaya katılan ergenler ile ilgili Kişisel Bilgi Formundan elde edilen bilgiler yer almaktadır.

Araştırmaya alınan, islahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin yaşlara göre dağılımları Tablo 7'de sunulmaktadır.

Tablo 7: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Yaşlara Göre Dağılımları

Yaşlar	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
13-14	4	4.0	11	11.2
15-16	30	30.3	25	25.5
17-18	65	65.7	62	63.3
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 7'de görüldüğü gibi islahevinde kalmakta olan ergenler % 65.7 oranla 17-18, % 30.3 oranla 15-16, % 4 oranla 13-14 yaşlarında bulunmaktadır.

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenler ise % 62.2 oranla 17-18 yaşlarında,

% 25.5 oranla 15-16 yaşlarında, % 11.2 oranla 13-14 yaşlarında bulunmaktadır.

Her iki grupta, 17-18 yaş grubunda bulunan ergenlerin en fazla yüzdeye sahip oldukları, bunu 15-16 yaş grubunun izlediği ve en az yüzdeye sahip yaş grubunun ise 13-14 yaş grubu olduğu görülmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin doğdukları bölgelere göre dağılımları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Doğdukları Bölgelere Göre Dağılımları

Bölgeler	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
Marmara Bölgesi	20	20.2	0	0.0
Ege Bölgesi	3	3.0	0	0.0
Akdeniz Bölgesi	5	5.1	2	2.2
İç Anadolu Bölgesi	40	40.4	87	88.7
Karadeniz Bölgesi	20	20.2	7	7.1
G. Anadolu Bölgesi	5	5.1	0	0.0
D. Anadolu Bölgesi	6	6.1	2	2.0
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 8'de, çocuk ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin doğduğu bölgelerin sırası ile % 40.4 oranla İç Anadolu Bölgesi, % 20.2 oranla Marmara Bölgesi, % 20.2 oranla Karadeniz Bölgesi, % 6.1 oranla Doğu Anadolu Bölgesi ve % 3.0 oranla Ege Bölgesi olduğu görülmektedir.

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin doğdukları bölgelerin ise sırası ile, % 88.8 oranla İç Anadolu Bölgesi, % 7.1 oranla Karadeniz Bölgesi, % 2.2 oranla Akdeniz Bölgesi, % 2.0 oranla Doğu Anadolu Bölgesi olduğu görülmektedir. Bunun yanında Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesinde doğduğunu ifade eden ergenlerin bulunmadığı görülmektedir.

Türkiye'de bugün Ankara, İzmir ve Elazığ'da çocuk ıslahevi, Sinop'ta ise ka-

palı çocuk cezaevi bulunmaktadır. Cezası kesinleşen hükümlü çocuklar bu-
lundukları çevreye en yakın ıslahevine, çocuk cezaevine ya da cezaevlerinin sub-
yan koğuşlarına gönderilmektedir. İslahevinde kalmakta olan ergenlerin İçanadolu
Bölgesinde yoğunlaşmasının bu nedenle olduğu düşünülmektedir.

Tablo 9'da araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma gru-
bunda bulunan ergenlerin doğum sıralarına göre dağılımları sunulmaktadır.

**Tablo 9: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan
Ergenlerin Doğum Sıralarına Göre Dağılımları**

Ergenlerin Doğum Sırası	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
İlk çocuk	21	21.2	22	22.4
Ortanca	48	48.5	48	49.0
Son Çocuk	30	30.3	28	28.6
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 9 incelendiğinde, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda
bulunan ergenlerin en yüksek oranla ortanca çocuk oldukları görülmektedir. Bu
oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 48.5, karşılaştırma grubunda bulunan
ergenlerde % 49.0'dur. Her iki grupta bulunan ergenlerin ortanca çocuk olma oran-
ları birbirlerine çok yakın bulunmaktadır.

Araştırmaya alınan ergenlerden son çocuk olanların oranı ikinci sırada bu-
lunurken bu oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 30.3, karşılaştırma gru-
bunda bulunan ergenlerde % 28.6'dır.

Araştırmaya alınan ergenlerden ilk çocuk olanların oranı ise ıslahevinde kal-
makta olan ergenlerde % 21.2, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde %
22.4'tür.

Subaşı'nın (1979) Ankara, İzmir, Eskişehir Çocuk İslahevlerinde bulunan suçlu
ergenlerin psiko-sosyal özelliklerini incelediği araştırmasında, suçlu ergenlerin %
54.07'sinin ortanca çocuk, % 26.67'sinin ilk çocuk oldukları saptanmıştır (105). Su-
başı'nın araştırmasının bulguları, bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik gös-
termektedir.

Tablo 9'da ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin doğum sırası oranlarının karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin doğum sırası oranlarına oldukça yakın olduğu görülmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarının dağılımı Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Kardeş Sayılarının Dağılımı

Kardeş Sayısı	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
Tek Çocuk	1	1.0	0	0.0
2-3 Kardeş	31	31.3	45	45.9
4-5 Kardeş	36	36.4	36	36.7
6 ve daha fazla	31	31.3	17	17.4
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 10'da görüldüğü gibi, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin en çok % 36.4 oranla 4-5 kardeşlerinin olduğu dikkat çekmektedir. 2-3 kardeşe sahip olma oranları ile 6 ve daha fazla kardeşe sahip olanlar ise % 31.3 oranla eşittirler.

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ise en çok % 45.9 oranla 2-3 kardeşe sahip oldukları görülmektedir. Bunu % 36.7 oranla 4-5 kardeşi olanlar izlemektedir. 6 ve daha fazla kardeşi olanların oranı % 17.4'tür.

Tablo 10 incelendiğinde ıslahevinde kalmakta olan ergenler ile karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden 4-5 kardeşe sahip olanların sayılarının eşit olduğu görülmektedir. Fakat 4-5 kardeşe sahip olanlar ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin en yoğun olduğu grubu oluştururken, karşılaştırma grubundaki ergenlerin büyük çoğunluğu 2-3 kardeşe sahiptir. 6 ve daha fazla kardeşe sahip olma oranı ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 31.3 iken, karşılaştırma grubunda % 17.3'tür.

Yavuzer'in (1981a) araştırmasının sonuçlarında suçlu ergenlerin en yüksek oranla (% 62.5) 4 veya daha fazla kardeşe sahip olduğu saptanmıştır (122). Özsöz'ün (1990) araştırmasında ise suçlu ergenlerin en yüksek oranla (% 25) 4 kardeşe sahip oldukları, karşılaştırma grubundaki ergenlerin ise en çok % 34.7 oranla

2 kardeşe sahip oldukları bulunmuştur. Bu araştırmanın bulguları, her iki araştırmanın bulgularıyla desteklenmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin eğitim durumlarını belirlemek amacıyla araştırmanın yapıldığı zamana kadar, aldığı örgün eğitim yıllarının sayılarına ait dağılım Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Aldığı Örgün Eğitim Yıllarının Dağılımı

Örgün Eğitim Aldıkları Yılların Sayısı	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
5 yıldan az ya da hiç	9	9.1	0	0.0
5 yıl	53	53.5	53	54.1
6-8 yıl	31	31.3	39	39.8
9-11 yıl	6	6.1	6	6.1
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 11 incelendiğinde her iki grupta da ergenlerin en yüksek oranla 5 yıl örgün eğitim aldıkları görülmektedir. Bu oran ıslahevinde kalan ergenlerde % 53.5, karşılaştırma grubunda % 54.1'dir. Her iki grupta bu oranı 6-8 yıl örgün eğitim alanlar izlemektedir. Bu oran ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 31.8, karşılaştırma grubundaki ergenlerde % 39.8'dir. 9-11 yıl örgün eğitim alanların oranlarının ise her iki grupta % 6.1 oranla eşit olduğu görülmektedir. Karşılaştırma grubunda 5 yıldan az örgün eğitim alan ergen bulunmadığı halde, ıslahevinde kalmakta olan grupta % 9.1 oranında 5 yıldan az örgün eğitim alan ya da hiç almayan ergen bulunmaktadır.

Karşılaştırma grubunda 5 yıldan az örgün eğitim alan ya da hiç örgün eğitim almamış ergenlerin bulunmayışının nedeninin ise, karşılaştırma grubunun seçildiği Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi'ne kayıt olmada en az ilkokul mezunu olma koşulunun aranması olduğu düşünülmektedir. Karşılaştırma grubunun diğer bölümünü oluşturan ergenler ise ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin örgün eğitime devam edenlerin gittikleri okullardan seçilmiştir. Bunun dışındaki diğer eğitim durumları iki grup arasında oldukça benzerlik göstermektedir.

Ok'un 1989 yılında yaptığı araştırma sonuçlarında suça yönelen ergenlerin % 70'inin ilkokul mezunu oldukları saptanmıştır. Aynı araştırma sonuçlarına göre ilkokul üstü öğrenim gören ergenlerin oranı % 8'dir (102).

Bu araştırmanın bulguları en fazla görülen örgün eğitim yılları sayısı yönünden bu sonuçlarla desteklenmekle birlikte ilkokul üstü (5 yıldan fazla) öğrenim gören ergenlerin oranının daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Lynam ve arkadaşlarının (1993) zekâ ile suçluluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarının sonuçlarında, okul başarısızlığının siyah ergenler üzerinde önemli bir rol oynadığı ve suçluluk riskini artırdığı saptanmıştır. Bunun nedeninin, sosyal denetimin zayıf olduğu toplumlarda ve okul başarısızlığı yüzünden okuldan uzaklaşan ergenlerin suç işlemeye uygun ortam bulmalarından kaynaklandığı açıklanmaktadır (149).

Lynam ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırma bulguları, beyaz ergenlerin okul başarısı ile suçlu davranışlarda bulunmaları arasında bir ilişki bulunmaması yönüyle, bu araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bunun nedeninin, Türk toplumunda okulların dışında aile içinde ve ergenlerin etkileşimde bulunduğu çevrede suç niteliği taşıyan davranışların kabul görmesi ile ilgili geleneklere dayalı sosyal denetimin güçlü olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin kuruma geldikleri sırada çoğunlukla örgün eğitimlerine devam ediyor olmaları ve kuruma geldikten sonra örgün eğitimlerini tamamlama olanaklarının yetersiz olmasının, örgün eğitim aldıkları yılların az olmasının bir nedeni olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerine göre dağılımları Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Oturdıkları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımları

Oturulan Yerleşim Birimleri	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
İl	52	52.5	76	77.6
İlçe	32	32.3	7	7.1
Köy	15	15.2	15	15.3
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 12'de her iki grupta bulunan ergenlerin en yüksek oranla illerde oturdukları, bu oranların ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 52.5, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde % 77.6 olduğu görülmektedir. İlçelerde oturma oranı ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde illerden sonra % 32.3 oranla ikinci sırayı izlerken, karşılaştırma grubunda % 7.1 oranıyla üçüncü sırayı izlemektedir. Köylerde oturma oranı ise her iki grupta eşit olmakla birlikte bu oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 15.2 ile üçüncü sırayı, karşılaştırma grubunda % 15.3 ile ikinci sırayı oluşturmaktadır.

Ok'un 1990 yılında yaptığı araştırmasında suçlu ergenlerin yaklaşık % 50'sinin köy ve kasabalarda oturduğu bulunmuştur. Bu sonuç bu araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Tablo 13'de araştırmaya alınan ıslahevinde bulunmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ailelerinin oturdukları evlerin türlerine göre dağılımları sunulmaktadır.

Tablo 13: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Ailelerinin Oturdukları Evlerin Türlerine Göre Dağılımları

Oturulan Evin Durumu	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler		Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler	
	N	%	N	%
Müstakil	41	41.4	29	29.6
Apartman Katı	33	33.3	41	41.8
Gecekondu	25	25.3	28	28.6
Toplam	99	100.0	98	100.0

Tablo 13 incelendiğinde, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin ailelerin % 41.4'ünün müstakil evlerde yaşadıkları görülmüştür. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ailelerinin müstakil evlerde oturma oranı ise % 29.6'dır. İslahevinde kalmakta olan ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerinden ilçelerde oturma oranlarının, karşılaştırma grubuna göre daha yüksek oranda bulunması ve ilçelerde daha yaygın biçimde tek katlı müstakil evlerin bulunması apartman ve gecekonduların daha az bulunması, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin ailelerinin en yüksek oranla müstakil evlerde oturuyor olmalarının bir nedeni olarak düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan ergenlerin ailelerinin apartman katlarında oturma oranları incelendiğinde, bu oranın ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin ailelerinde % 33.3, karşılaştırma grubunda ise % 41.8 olduğu görülmektedir. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin ailelerinin apartman katlarında oturma oranı, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin ailelerinin apartman katında oturma oranlarından daha yüksektir.

Gecekondu da oturma oranları incelendiğinde ise her iki grupta bulunan ergenlerin ailelerinin gecekondu da oturma oranlarının birbirine yakın olduğu dikkati çekmektedir. Bu oran ıslahevinde kalmakta olan ergenlerde % 25.3, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerde % 28.6'dır.

IV. 3. İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlere Ait Bilgiler

Araştırma bulgularının sunulduğu üçüncü bölümde (Tablo 14-Tablo 16) yalnızca, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin kurumdaki dosyalarından alınan bilgiler yer almaktadır.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri suç türlerine göre dağılımları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Hüküm Giydikleri Suç Türlerine Göre Dağılımları

Suç Türleri	N	%
Şahsa Karşı İşlenen Suçlar	35	35.4
Mala Karşı İşlenen Suçlar	33	33.3
Cinsel Suçlar	31	31.3
Toplam	99	100.0

Tablo 14'te ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin en çok % 35.4 oranında şahsa karşı işlenen suçlardan, hüküm giydikleri görülmektedir. Bunu % 33.3 oranında mala karşı işlenen suçlar ve % 31.3 oranında şahsa karşı işlenen suçlar izlemektedir.

Yavuzer'in psiko-sosyal açıdan çocuk suçluluğunu incelediği araştırmasında Ankara, İzmir, Elazığ İslahevlerinde kalmakta olan ergenlerin suç türlerine göre dağılımları % 44.8'inin cinsel suçtan, % 37.4'ünün şahsa karşı ilişkin suçlardan, % 17.8'inin de mala ilişkin suçlardan hüküm giydikleri görülmektedir (1981 a: 154).

Uluğtekin'in (1991) Ankara ve İzmir Çocuk İslahevlerinde bulunan ergenlerle yaptığı araştırmada da cinsel suçlardan hüküm giymiş ergenlerin en üst sırada yer aldığı, bunu mala karşı işlenen ve şahsa karşı işlenen suçların izlediği görülmektedir (75).

Bu sonuçlar, araştırmada elde edilen sonuçlardan farklılık göstermektedir. Bu araştırmanın örnekleme yalnızca Ankara Çocuk İslahevinde bulunan ergenlerin alınması nedeniyle araştırma örnekleminin daha az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin araştırmanın yapıldığı zamana kadarki kurumda bulunma sürelerine göre dağılımları Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15: İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Kurumda Bulunma Sürelerine Göre Dağılımları

Kurumda Bulunma Süreleri	N	%
1-4 Ay	37	37.4
5-8 Ay	29	29.3
9-12 Ay	18	18.2
1 yıldan fazla	15	15.2
Toplam	99	100.0

Tablo 15 incelendiğinde, araştırmanın yapıldığı tarihte ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin büyük oranının % 37.4 ile kurumda bulunma süresinin 1-4 ay olduğu görülmektedir. Bu oranı % 29.3 ile 5-8 ay süresince, % 18.2 ile 9-12 ay süresince kalanlar izlemektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri ceza sürelerinin dağılımı Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16: İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Hüküm Giydikler Ceza Sürelerinin Dağılımı

Ceza Süresi	N	%
1-4 yıl	28	28.3
4-7 yıl	42	42.4
7-10 yıl	6	6.1
10 yıl ve sonrası	23	23.2
Toplam	99	100.0

Tablo 16 incelendiğinde, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri ceza sürelerinin en fazla % 42.4 oranında 4-7 yıl olduğu görülmektedir. Bunu % 28.3 oranında 1-4 yıl, % 23.2 oranında 10 yıl ve sonrası, % 6.1 oranında 7-10 yıl hüküm giyenler izlemektedir.

IV. 4. Empati Beceri Puanları Ortalamalarının Dağılımları ve İstatistiksel İşlemler

Araştırma bulgularının sunulduğu dördüncü bölümde, Empati Beceri Ölçeği-A Formundan elde edilen puanların dağılımları ve farklı değişkenler arasında istatistik işlemlerine ait bulgular yer almaktadır. Empati Beceri Ölçeği-A Formuna ait ifadeler kısaca "E.B.Ö-A" olarak gösterilmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puanların yaş gruplarına göre dağılımları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarının Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş Grupları İstatistikleri	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler			Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler		
	$\bar{X}$	SS	N	$\bar{X}$	SS	N
13-14 yaş	3.2875	0.2825	4	3.7109	0.9757	17
15-16 yaş	3.1207	0.6340	30	4.0676	0.7841	25
17-18 yaş	3.1494	0.4390	65	3.5790	0.6700	61

Tablo 17'de ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının yaş gruplarına göre dağılımları birbirine yakın görülmektedir.

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ise 15-16 yaş grubunun puan ortalamalarının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yaş gruplarının, puan ortalamaları birbirine yakın görülmekle birlikte bunu, 13-14 yaş grubunda bulunan ergenlerin almış oldukları puan ortalamaları izlemektedir.

Her iki gruptaki ergenlerin, bulunduğu yaş grubuna göre almış oldukları E.B.Ö-A puan ortalamaları arasında varyans analizi uygulanmış sonuçlar Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Yaş Gruplarının E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları Üzerinde Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler					Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler				
	SD	KT	KO	F	Önemlilik	SD	KT	KO	F	Önemlilik
Gruplar arası	2	0.1001	0.0500	0.1983	0.8205	2	4.2340	2.1170	3.8857	0.0239
Grup İçi	96	24.2302	0.2524		p>0.05	94	51.2129	0.5448		p<0.05
Toplam	98	24.3303				96	55.4469			

Tablo 18'de görüldüğü gibi, islahevinde kalmakta olan ergenlerin yaş gruplarına göre E.B.Ö-A puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$). Bu sonuç islahevinde kalmakta olan ergenlerin bulundukları yaş gruplarının empati düzeylerine etkisinin olmadığı anlamına gelmektedir.

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A puan ortalamalarında ise yaş grupları arasında istatistiksel anlamda farklılık görülmüştür ($p<0.05$).

Bu farklılığın kaynağını bulmak amacıyla uygulanan "Duncan Testi" sonuçları Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19: Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları Arası Duncan Testi Sonuçları

$\bar{X}$	Gruplar	13-14 yaş	15-16 yaş	17-18 yaş
3.7109	13-14 yaş			
4.0676	15-16 yaş	*		*
3.5790	17-18 yaş			

Tablo 19 incelendiğinde karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden 15-16 yaş grubunda bulunanları E.B.Ö-A puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir.

Ellis'in (1980) 12-18 yaşlarında suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin empati düzeylerini karşılaştırdığı araştırmasının yaşın empati düzeylerine etkisi ile ilgili sonuçlarında, örneklemin tümünde elde edilen verilerde empati ile yaş arasında önemli bir ilişki olmadığı görülmüştür. Fakat suçlu olmayan ergenlerin oluşturduğu kontrol grubunda empati ile yaş arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu, 12-18 yaşlarında değişiklik gösterdiği, yaşla birlikte empati düzeyinin arttığı saptanmıştır (1500). Davis ve Fronzoi'nin (1991) lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmada empatik ilgi, görüş açısı alma gibi empatik eğilimlerde yaşla birlikte artma olduğu bulunmuştur (83).

Davis ve Fronzoi ve Ellis'in araştırmasında elde edilen bu bulgular araştırmamızda ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin bulundukları yaş gruplarının empati düzeyleri üzerinde anlamlı bir etki yapmaması ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden 15-16 yaş grubunda bulunanların empati düzeylerinin 13-14 yaş grubundan anlamlı bir şekilde yüksek bulunması yönündeki bulguları destekler niteliktedir.

Bu bulgulara bağlı olarak, suçsuz ergenlerin empati düzeylerinde yaşla birlikte bir gelişim meydana gelirken, suçlu ergenlerde bu gelişimin meydana gelmediği düşünülmektedir.

Araştırmamızda büyük bir çoğunluğu (% 94) Ostim Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinden oluşan karşılaştırma grubunda bulunan 17-18 yaş grubundaki ergenlerin E.B.Ö-A'dan almış oldukları puan ortalamalarının 13-14 ve 15-16 yaş grubunda bulunan ergenlerin puan ortalamalarından daha düşük olmasının nedeninin ise son sınıf öğrencilerinin araştırmada ölçeklerinin uygulanması sırasında araştırmacı ile yüzyüze görüşmekten dolayı rahatsız olduklarını gösteren tavırlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının, sahip oldukları kardeş sayılarına göre dağılımları Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20: ıslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarının, Sahip oldukları Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı İstatistikleri	ıslahevinde Kalmakta Olan Ergenler			Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler		
	$\bar{X}$	SS	N	$\bar{X}$	SS	N
Tek çocuk	3.000		1	0	0	0
2-3 kardeş	3.0455	0.4027	31	3.7764	0.8305	45
4-5 kardeş	3.1789	0.5852	36	3.6025	0.7412	36
6 ve daha fazla	3.2139	0.4818	31	3.7831	0.5909	16

Tablo 20 incelendiğinde ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının sahip oldukları kardeş sayılarına göre dağılımlarında her iki grup içinde birbirine yakın olmakla birlikte kardeş sayısı arttıkça bir yükselme eğilimi olduğu görülmektedir.

Her iki grupta bulunan ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarının E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarına etkisi varyans ile incelenmiş sonuçlar Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Sahip Oldukları Kardeş Sayılarının E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler					Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler				
	SD	KT	KO	F	Önemlilik	SD	KT	KO	F	Önemlilik
Gruplar arası	3	0.5163	0.1721	0.6865	0.5625	2	0.6994	0.3497	0.5997	0.5511
Grup İçi	95	23.8141	0.2507		p>0.05		54.8164	0.5832		p>0.05
Toplam	98	24.3303								

Tablo 21'de görüldüğü gibi her iki grupta da, ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarının E.B.Ö-A'dan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel anlamda bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur.

Mangır'ın yapmış olduğu bir araştırmada Ankara Çocuk İslahevinde bulunan çocukların sahip oldukları kardeş sayısı ile uyum puanları ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (1992: 70). Chlopan ve arkadaşları (1985) ve Brems'in (1988) araştırmalarına göre, empati ile toplumsallaşma, sosyal duyarlılık ve topluma uyum arasında olumlu ilişki bulunduğu belirtilmektedir (Dökmen 1995: 150). Buna göre Mangır'ın yapmış olduğu araştırma bulgularının, bu araştırma bulguları ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo 22: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Aldıkları Puan Ortalamalarının Oturdıkları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Birimlerine Göre İstatistikler	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler			Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler		
	$\bar{X}$	SS	N	$\bar{X}$	SS	N
İl	3.1087	0.4803	52	3.6803	0.6885	76
İlçe	3.1306	0.4973	32	3.8800	0.8660	7
Köy	3.3100	0.5615	15	3.8200	1.0384	15

Tablo 22'de ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giymeden önce oturmakta oldukları yerleşim birimlerinden, köylerde oturanların E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının, illerde ve ilçelerde oturanların puan ortalamalarından daha yüksek görülmektedir.

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden ise ilçelerde oturmakta olanların E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Her iki grupta da E.B.Ö-'dan alınan en düşük E.B.Ö-A puan ortalaması illerde oturan ergenlere aittir.

Araştırmaya alınan ergenlerin, oturdıkları yerleşim birimlerine göre E.B.Ö-A'dan alınan puanlar arasında farklılığı incelemek amacıyla her iki gruba varyans uygulanmış ve sonuçlar Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Oturdıkları Yerleşim Birimlerinin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler					Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler				
	SD	KT	KO	F	Önemlilik	SD	KT	KO	F	Önemlilik
Gruplar arası	2	0.4835	0.2418	0.9733	0.3815	2	0.4476	0.2238	0.9733	0.3815
Grup içi	96	23.8468	0.2484		p>0.05	95	55.1498	0.2484		p>0.05
Toplam	98	24.3303				97	55.5974			

Tablo 23'de görüldüğü gibi, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giymeden önce oturdukları yerleşim birimlerine göre E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$).

Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin de oturdukları yerleşim birimleri ile E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir ($p>0.05$).

Kaplan ve Arbuthnot (1985), Hallos ve Cowan (1973) ile Nahir ve Yussen'in (1977) daha çok nüfuslu ve daha kalabalık ortamlarda yetişen çocukların kırsal kesimde yaşayan çocuklara oranla rol alma yeteneklerinin daha gelişmiş olduğunu saptadıklarını ifade etmektedirler (329). Bu ifadenin araştırmamızın sonuçlarını desteklemediği görülmektedir. Bunun nedeninin, araştırmaya alınan ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerine göre dağılım oranlarının birbirine eşit olmamasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Tablo 12'de ıslahevinde kalmakta olan ergenlerden köylerde oturanların oranının % 15.2 karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden ilçelerde oturanların oranının ise % 7.1 olduğu görülmektedir. Bu oranların her iki gruptaki ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerine göre dağılımlarındaki en düşük oranlar olması nedeniyle elde edilen bulguların oturulan yerleşim birimlerinin empati düzeylerine olan etkisini kesin olarak ifade edemeyeceği düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin örgün eğitim gördüğü yıllara göre E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları Tablo 24'de sunulmuştur.

Tablo 24: ıslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarının Örgün Eğitim Gördükleri Yıl Sayısına Göre Dağılımı

Örgün Eğitim Yılları İstatistikleri	ıslahevinde Kalmakta Olan Ergenler			Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler		
	$\bar{X}$	SS	N	$\bar{X}$	SS	N
5 yıldan az	3.2422	0.3820	9	0	0	0
5 yıl	3.1604	0.5617	53	3.7336	0.7513	53
6-8 yıl	3.0748	0.4398	31	3.6359	0.7747	39
9-11 yıl	3.2467	0.3589	6	4.0800	0.8874	6

Tablo 24 incelendiğinde ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden 9-11 yıl örgün eğitim görenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Her iki gruptaki ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları en düşük puan ortalaması ise 6-8 yıl örgün eğitim gören ergenlerde bulunmuştur.

E.B.Ö-A'dan alınan puan ortalamalarında, ıslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin örgün eğitim aldığı yıllara göre görülen farklılıklar varyans analizi ile incelenmiş sonuçlar Tablo 25'de gösterilmiştir.

Tablo 25: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Örgün Eğitim Gördükleri Yıl Sayısının E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	İslahevinde Kalmakta Olan Ergenler					Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenler				
	SD	KT	KO	F	Önemlilik	SD	KT	KO	F	Önemlilik
Gruplar arası	3	0.3121	0.1040	0.4114	0.7452	2	1.0616	0.5308	0.9246	0.4002
Grup İçi	95	24.0183	0.2528		p>0.05	95	54.5358	0.5741		p>0.05
Toplam	98	24.3303				97	55.5974			

Tablo 25 incelendiğinde ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin örgün eğitim gördükleri yıl sayısına göre E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0.05$).

Ayrıca karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin de E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının, örgün eğitim gördükleri yılların sayısına göre istatistiksel olarak farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0.05$).

IV. 5. İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Kurumda Bulunma Süreleri ve Hüküm Giydikleri Suç Türüne Göre Empatik Beceri Puanlarının Dağılımları ve İstatistiksel İşlemler

Araştırma bulgularının bu bölümünde ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin kurumda bulunma süreleri ve hüküm giydikleri suç türleri ile ilgili E.B.Ö-A'dan alınan bilgilere yer verilmiştir.

Bu araştırmada ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri suç türlerine göre E.B. -A Formundan almış oldukları puanların dağılımı Tablo 26'da görülmektedir.

Tablo 26: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Suç Türlerine Göre E.B. -A Formundan Aldıkları Puanların Dağılımı

Suç Türlerine Göre İstatistikler	$\bar{X}$	SS	N
şahsa Karşı İşlenen Suçlar	3.0331	0.4239	35
Mala Karşı İşlenen suçlar	3.1827	0.5157	33
Cinsel Suçlar	3.2352	0.5467	31

Tablo 26'da ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin E.B. -A'dan aldıkları puanların ortalamalarının hüküm giydikleri suç türlerine göre dağılımlarının birbirlerine yakın olduğu görülmekle birlikte, en düşük puan ortalamasının şahsa karşı işlenen suçlarda olduğu dikkat çekmektedir.

Gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunup bulunmadığı, tek yönlü varyans analizi ile tesbit edilerek Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27: İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Hüküm Giydikleri Suç Türlerinin E.B. -A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	�nemlilik
Gruplar Arası	2	.7367	.3684	1.4988	.2286
Grup İçi	96	23.5936	.2458		p>0.05
Toplam	98	24.3303			

Tablo 27'den elde edilen bulgulara göre, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri suç türlerine göre E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu sonuç, ergenlerin empati düzeylerinin işledikleri suçların türlerine etki etmediği anlamına gelmektedir.

Ellis (1980) suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin empati düzeylerini karşılaştırdığı araştırmasında suç türlerine göre empati düzeylerini de incelemiş ve elde edilen bulgularda özellikle şahsa karşı işlenen suçlarda ve şahsa karşı saldırganlıkta bulunan ergenlerin empati düzeylerinin anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür (1500). Bu çalışmada, suç türlerinin E.B.Ö-A'dan alınan puan ortalamalarına etkisine ait varyans analizi sonuçlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaması nedeniyle ($p>0.5$) Ellis'in araştırması tarafından tam olarak desteklenmemektedir. Ancak çalışmamızda ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri suç türüne göre E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının dağılımında en düşük ortalamanın şahsa karşı işlenen suç türünde bulunması yönüyle Ellis'in araştırmasının sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Bu sonucun nedeni olarak ise, şahsa karşı işlenen suçlar içinde yeralan adam öldürme ve yaralama eylemlerde (karşıdaki) mağdur durumdaki bireyin somut bir biçimde zarar görmesi şahsa karşı işlenen eylemlerin "zarar verici eylem" olarak algılanmasını kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Mala karşı işlenen suçlarda ve cinsel suçlarda mağdur kişilerin gördükleri zarar daha soyut olması nedeniyle bu eylemlerde karşıdaki bireyin uğrayacağı zararı kestirmenin şahsa karşı işlenen suçlardakinden daha yüksek empatik düzeyi gerektireceği tahmin edilmektedir. Şahsa karşı işlenen suç eylemleri ancak failin empati düzeyinin düşük olması halinde gerçekleşebileceği, diğer suç eylemlerinin ve görece daha yüksek empati düzeyine sahip olanlarda bile görülebileceği düşünülmektedir.

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin kurumda kalma sürelerinin empati puanlarına göre dağılımları Tablo 28'de görülmektedir.

Tablo 28: İslahevinde Kalan Ergenlerin Kurumda Bulunma Sürelerine Göre Empati Beceri Ölçeği-A Formundan Aldığı Puanların Dağılımı

Kurumda Bulunma Süresine Göre İstatistikler	$\bar{X}$	SS	N
1-4 Ay	3.2305	0.5068	37
5-8 Ay	3.1799	0.4896	29
9-12 Ay	3.0106	0.4925	18
1 yıldan fazla	3.0427	0.4967	15

Tablo 28'de görüldüğü gibi E.B.Ö-A'dan alınan en yüksek puan ortalaması kurumda bulunma süresi en az olan (1-4 ay) başka bir deyişle kuruma yeni gelmiş olan ergenlere aittir. E.B.Ö-A'dan alınan en düşük puan ortalaması ise 9-12 ay süresince kurumda kalmakta olan ergenlere aittir ve bunu bir yıldan fazla süredir kurumda bulunmakta olan ergenlere ait puanlar izlemektedir.

Bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler tek yönlü varyans analizine tâbi tutulmuş ve sonuçlar Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29: İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Kurumda Bulunma Sürelerinin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamalarına Etkisine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	Önemlilik
Gruplar Arası	3	.7819	.2606	1.0514	.3736 p>0.05
Grup İçi	95	23.5484	.2479		
Toplam	98	24.3303			

Tablo 29'da tek yönlü varyans analizinde elde edilen "F" değeri (1.0514) islahevinde kalan ergenlerin kurumda bulunma süreleri ile E.B.Ö-A Formundan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

Bu sonuç, ıslahevinde kalma süresinin ergenlerin empati düzeyleri üzerinde bir etkisi olmadığı anlamına gelmektedir.

Uluğtekin'in 1991'de Ankara ve İzmir'de bulunan ıslahevlerinde kalmakta olan ergenler ile yaptığı araştırmada kurumda bulunma sürelerinin yeniden toplumsallaşmaya yatkınlık açısından etkili bir rolünün olmadığı saptanmıştır (140). Uluğtekin Sarri'nin (1967) tedaviye ağırlık verilen kurumlarda, kalış süresi uzadıkça ergenlerin daha olumlu davrandıklarını, itaat ve gözetime dayalı kurumlarda ise kalış süresi uzadıkça olumsuz davranışların görüldüğünü bulgularla ortaya koyduğunu ifade etmektedir (1991: 140).

Uluğtekin'in araştırması, bu araştırmada kurumda bulunma süresinin, ergenlerin duygusal empati düzeylerini artırıcı bir etki yapmadığı yönündeki bulguları destekler niteliktedir.

IV. 6. İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin Empatik Beceri Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Araştırma bulguları ve yorumlarının yer aldığı altıncı bölümde araştırmamızın genel amacı olan, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin Empati Beceri Ölçeği-A Formundan aldıkları puanların dağılımları ve istatistiksel işlemlere ait bulgular yer almaktadır.

İslahevinde kalmakta olan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları dağılımları Tablo 30'da sunulmuştur.

Tablo 30: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları

E.B.Ö-A Formu Ortalamaları	N	$\bar{X}$	S
İslahevinde Kalan Ergenler	99	3.1463	0.498
Karşılaştırma Grub. Olan Ergenler	98	3.7159	0.757

Tablo 30 incelendiğinde karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları, ıslahevinde kalan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını saptamak üzere karşılaştırılacak grup sayısının iki olmasından dolayı "t" testi uygulanmış, sonuçlar Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31: İslahevinde Kalmakta Olan ve Karşılaştırma Grubunda Bulunan Ergenlerin E.B.Ö-A'dan Aldıkları Puan Ortalamaları Arası "t" Testi Sonuçları

Serbestlik Derecesi	Ortalama Farkı	t Değeri	Sonuç
195	.5697	6.24	0.000 $p < 0.05$

Tablo 31'de görüldüğü gibi ıslahevinde kalan ve karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamaları arasında karşılaştırma grubunda bulunan ergenler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$).

Bu sonuca göre empatik beceri düzeyinin düşük olmasının ergen suçluluğunun ortaya çıkması üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Literatürde bu araştırma sonuçlarını destekleyen araştırmalar bulunmaktadır.

Chandler'ın (1973) suçlu ve suçlu olmayan erkek ergenler ile yaptığı araştırmada, aykırı (deviant) davranış ile toplumsal rol alma yetenekleri açısından iki grup arasında anlamlı farklılıklar olduğu ve suçlu olmayan ergenlerin daha az ben merkezci olduğu saptanmıştır (Akt. Kaplan ve Arbuthnot 1985: 324).

Ellis'in suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin empati düzeylerini incelediği araştırma sonuçlarında suçlu ergenlerin suçsuz ergenlere oranla daha düşük bir empati düzeyine sahip oldukları bulunmuştur (1980 : 1500).

Lee'nin, Quay'ın yaptığı toplumsallaşmamış psikopatik tip, nörotik tip ve alt-kültürel tip sınıflamasına göre üç alt gruba ayırdığı suçlu ve suçsuz ergenler ile yaptığı araştırmada suçlu ergenlerin toplumsal rol alma becerisinde oldukça düşük bir düzeye sahip oldukları saptanmıştır (1983: 1032).

Kaplan ve Arbuthnot'un suçlu ve suçlu olmayan kız ve erkek ergenler üzerinde yaptıkları araştırmaların sonuçlarında suçlu ergenlerin yapılandırılmamış öz-bildirimli (unstructured self-reported) empati puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur (1985: 327).

Bununla birlikte ergen suçluluğu ile genel olarak empati düzeyleri arasında bir ilişki bulunmadığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Lee ve Prentice'in yaptığı araştırmada Quay'in suçluluk sınıflamasına göre üç alt gruba ayırdığı suçlu ve suçsuz ergenler arasında empati düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (1988: 136). Monto ve arkadaşlarının cinsel suçlu ergenler ve suçlu olmayan ergenler ile yaptıkları araştırma sonuçlarında da suçlu ergenlerin empati düzeylerinin suçlu olmayan ergenlerinkinden daha düşük olmadığı bulunmuştur (1994: 1598).

Ergen suçluluğu ile empati düzeyleri arasında ilişkinin incelendiği araştırmalarda birbirinden farklı bulgular elde edilmiş olmakla birlikte suçlu ergenlerin empati düzeylerinin suçsuz ergenlerin empati düzeylerinden düşük olduğu yolundaki bulguların çoğunluğu dikkati çekmektedir.

Bu araştırma ve diğer araştırmaların bulgularına bağlı olarak; ergenlerin, suç fiillerini işlemiş oldukları durumlarda, (bu fiilden zarar gören) karşıdaki bireylerin duygu ve düşüncelerini doğru olarak algılayamamasının, suç işlemelerinde bir etken olabileceği düşünölmektedir.

V. SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde çocuk suçluluğu evrensel bir sorun haline gelmiştir. Toplumların güvencesi olarak görülen çocuklarda, toplumsal değerlere karşı davranışların artması, bu davranışların nedenlerine ilişkin araştırmaların önemini de artırmıştır.

Günümüzde önemi gittikçe artan diğer bir kavram ise 'empati'dir. Empati "karşısındaki bireyin duygu ve düşüncelerini doğru bir biçimde anlama ve anladığını ifade etme" olarak tanımlanmaktadır. Empatinin kişilik ve ahlâk gelişiminin önemli bir parçası olduğu araştırmacılarca kabul edilmektedir. Ayrıca pek çok yazar ve araştırmacı empatinin asıl öneminin olumlu sosyal davranışları güdüleyen bir güç olmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Empatinin, toplum tarafından kabul gören davranışları güdüleyen bir güç olduğu düşüncesiyle, empati düzeyinin düşük olması suç işleme gibi toplum içinde diğer bireylerin zarar görmesine ve kanunlar tarafından da suç olarak nitelendirilen davranışlara neden olabilir.

Bu araştırmada ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin E.B.Ö-A'dan aldıkları puan ortalamalarının, karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin almış oldukları puanlardan istatistikî olarak oldukça anlamlı bir biçimde düşük olduğu görülmüştür ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan ergenlerin bulundukları yaş gruplarının empati puanları üzerinde etkisi ile ilgili bulgularda, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin bulundukları yaş grupları ile empati puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte ($p>0.05$), karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerden 15-16 yaş grubunda bulunanların 13-14 ve 17-18 yaş gruplarından alınan puanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarının empati puanlarına etkisi ile ilgili yapılan varyans analizi sonuçlarında, her iki grupta bulunan ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarına göre E.B.Ö-A'dan alınan puanlar arasında istatistikî olarak anlamlı fark bulunmadığı görülmüştür. ($p>0.05$)

Araştırmaya katılan ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerinin empati puanlarına etkisi ile ilgili yapılan varyans analizine ait bulgularda, her iki grupta bulunan ergenlerin oturdukları yerleşim birimlerine göre E.B.Ö-A'dan alınan puanlar arasında istatistiksel anlamlı farklılıklar bulunamamıştır ($p>0.05$).

Örgün eğitim alınan yılların empati puanlarına etkisi ile yapılan varyans analizi sonuçlarında da, her iki grupta bulunan ergenlerin, örgün eğitim aldıkları yılların sayısına göre E.B.Ö-A'dan alınan puanlar arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir ($p>0.05$).

İslahevinde kalmakta olan ergenlerin hüküm giydikleri suç türlerine göre E.B.Ö-A Formundan aldıkları puanlar arasında yapılan varyans analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır ($p>0.05$).

İslahevinde bulunan ergenlerin kurumda bulunma sürelerinin E.B.Ö-A'dan alınan puanları etkilemediği de yapılan varyans analizi sonucunda görülmüştür ($p>0.05$).

ÖNERİLER

İslahevi Personeli İçin Öneriler:

Literatürde, empati eğitim programlarının, empati düzeyini artırdığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırma sonuçlarında ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin empati puanlarının karşılaştırma grubu puanlarından düşük bulunması suç işleme üzerinde empati düzeyinin düşük olmasının etkili olduğunu düşündürmektedir. İyileştirmenin amacı suçlu ergenleri topluma kazandırmak ve iyileştirmektir. İyileştirmeye ağırlık verilen ıslahevlerinde kalış süresi uzadıkça ergenlerin daha çok olumlu davranışlarda bulundukları ifade edilmektedir (Akt. Uluğtekin 1991: 140). Bu nedenle, ıslahevlerinde iyileştirmeyi esas olan programlara ağırlık verilmesinin ve empati düzeylerini artırıcı eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, bir müzik aleti çalmak ve evcil hayvan yetiştirmenin kişilerin empatik becerilerini geliştirdiği belirtilmektedir (Dökmen 1995: 150). Bu nedenle ıslahevi kurumlarında müzik etkinliklerine ve hayvan yetiştirilmesine önem verilmesinin ve her ergenin bu etkinliklerden yararlandırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Empati düzeyini artıran diğer bir etmen ise bireyin diğer bireylerden aldığı empatik tepkilerdir. Bu nedenle, ıslahevinde bulunan personelin empatik becerilerini artırmak amacıyla hizmet içi eğitimden geçirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Eğitimciler ve Anne-Babalar İçin Öneriler:

Çocukluk döneminde anne ve babaların sevgi ve güven ilişkisi içinde yaklaşımının çocukları empati düzeylerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Bu nedenle empati düzeyleri ve eğitimi konusunun yalnızca konuya ilgi duyanlar tarafından incelenen bir konu olmaktan çıkarılacak ana-baba ve genel eğitim alanlarında sıklıkla kullanılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla, genel eğitimin bütün alanlarında öğretmen yetiştirilmesinde empatik olma ve empatik becerileri artırma eğitimlerinin verilmesinin ve okullarda öğrencilerin katılımının sağlandığı empati eğitim programlarının uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte yaygın eğitim çalışmaları içinde ana-babaların empatik becerilerini artırma ve çocuklarının empatik becerilerinin gelişimini sağlamaya yönelik eğitim programlarının uygulanmasının toplumsal iletişimin sağlanmasında katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Aile ve okulda, ergenlerin sosyal etkinliklere katılmasında, müzikle ilgilenme ve hayvan besleme gibi uğraşlarda bulunmasına olanak tanınmasına ve destek verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler:

İslahevlerinde kalmakta olan ergenlerin empatik beceri düzeylerine etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için Türkiye'deki diğer çocuk ıslahevlerini de kapsayan daha büyük örneklem içinde yapılan incelemelerin yararlı olacağı düşünülmektedir. Empatik beceri düzeyleri üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi empatik beceri düzeylerinin yükseltilmesi çalışmalarında yol gösterici olabilir.

İslahevleri kurumlarında, empatik becerilerin yükseltilmesine yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesinin, ıslahevlerinde uygulanacak eğitim çalışmalarında yararlı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 1992 **Adalet İstatistikleri 1990.** T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- 1993 **Adalet İstatistikleri 1991.** T.C. Adalet Bakanlığı Adli Scil ve İstatistik Genel Müdürlüğü.
- 1995 **Adalet İstatistikleri 1993.** T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

ADAMS, James F.

- 1995 **Ergenliği Anlamak.** (Çev. Bekir Onur) Ankara: İmge Kitabevi

AKÇALI, F. Özge.

- 1991 **Kaygı Seviyesinin Empatik Beceriye Etkisi** (Yüksek Lisans tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Danışma Ana Bilim Dalı, İstanbul.

AKINCI, A. ve T. ATAKAN

- 1968 **Suç Giden ve Suç İşleyen Çocuklar** İstanbul: Minnetoğlu Matbaası.

AKTAN, H. Yaver.

- 1988 "Suç ve Suçluluk Nedenlerine Kriminolojik Bir Yaklaşım" **Adalet Dergisi** LXXIX, 2, 69-105.

ALACAKAPLAN, Uğur

- 1970 **Suçun Unsurları.** Ankara: Sevinç Matbaası

ALTAY, Turgut

- 1989 "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemelerinin Rol ve Fonksiyonları" **Ortak Kitap**, vi, 1, 75-90

ANKAY, Aydın

- 1990 "Çocuk Suçları ve Mahkemeleri" **Ankara Barosu Dergisi**, XII, 4.521-525

ANOLIK, Steven A.

- 1983 "Family Influence Upon Delinquency: Biosocial and Psychosocial Perspectives" **Adolescence**. XVIII, 71, 189-191

AYCAN, Nihat

- 1986 "Güney Anadolu Bölgesindeki Suçlu Çocukların Suç Çeşitlerine Göre Bir İncelemesi" **Yeni Sempozyum**. XXIV, 1, 22-26

BARNET, Mark A.

- 1990 "Empathy and Related Responses in Children" N. EISENBERG ve J. STEARYER (Ed), **Empathy and its Development**. New York: Cambridge University Press

BAYMUR, Feriha

- 1985 **Genel Psikoloji**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

BİRSÖZ, S. M. GÜCER ve Ç. BÜYÜKBERBER

- 1988 "Çocuk Suçları ve Adli Psikiatrik Değerlendirme" **Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**. v, 2, 126-130

BOGENÇ, A. Atlas

- 1990 Suçlu Gençlerin Mesleki Değer ve Mesleki İlgileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

BOUSON, Brooks

- 1989 **The Empathic Reader**. New York: The University of Massachusetts Press

CARRILLO, P. ve M. LUENGO

- 1994 "Time Estimation and Juvenile Delinquency" **Perceptual Motor Skills**, LXXIX, 1559-1565

CHALMERS, J.B. ve M.A.R. TOWNSEND

- 1990 "The Effects of Training in Social Perspective Taking on Socially Maladjusted Girls" **Child Development**, 61, 178-190.

COLE, P.G., L.K.S. CHAN ve L. LYTTON

- 1989 "Perceived Competence of Juvenile Delinquents and Non-delinquents" **The Journal of Special Education**, XXIII, 3, 294-301.

- 1989 Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun. **Yönetmelikteki Kanunlar Külliyyatı**, IV. Ek 3. Başbakanlık Yayınları. Ankara.

DAVIS, M.H. ve S.L. FRANZOI

- 1991 "Stability and Change in Adolescent self-consciousness and Empathy" **Journal of Research in Personality**, 25, 70-87.

DÖKMEN, Üstün

- 1988a "Empati Kurma Becerisi ile Sosyometrik Statü Arasındaki İlişki" **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, XXI, 1-2, 184-205

DÖKMEN, Üstün

- 1988b "Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi" **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, XXI, 1-2, 156-187

DÖKMEN, Üstün

- 1995 **İletişim Çalışmaları ve Empati**. İstanbul: Sitem Matbaası

DUAN, C. ve C.E. HILL

- 1996 "The Current State of Empathy Research" **Journal of Counseling Psychology** XLIII, 3, 261-274

EISENBERG, N ve J. STRAYER

- 1990 **Empathy and Its Development**. New York: Cambridge University Press

EISENBERG, N., P.A. MILLER, R. SHELL, S. McNALLEY ve C. SHEA

- 1991 "Prosocial Development in Adolocene: A Longitudinal Study" **Developmental Psychology**. XXVII, 5, 849-857.

ELLIS, Philip Lee

- 1980 "Empathy in Relation to Personality Factors in Delinquency" **Dissertation Abstracts International**, XLIV, 4, 1500.B.

FERGUSON, D.M., L.J. HORWOOD ve M.T. LYNKEY

- 1992 "Family Change, Parental Discord and Early Offending" **Child Psychology and Psychiatry**, XXXIII, 6, 1059-1075.

GANDER, M.J. ve H.J. GARDINER

- 1995 **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. (Çev. Bekir Onur) Ankara: İmge Kitabevi

GRIECO, Eilen Spillane

- 1984 "Characteristics of a Helpful Relationship: a Study of Empathic Understanding and Positive Regard Between Runaways and Their Parents" **Adolescence**, XIX, 73, 63-75.

GLUECK, S. ve E. GLUECK

- 1940 **Juvenile Delinquents Grown Up** New York: Oxford University Press.

HANSON, R.A ve R.L. MULLIS.

- 1985 "Age and Gender Differences in Empathy and Moral Reasoning Among Adolescents" **Child Study Journal**, XV, 3, 181-187.

HEIMER, K. ve R. L. MATSVEDA

- 1994 "Role-Taking, Role Commitment and Delinquency: A Theory of Differential Social Control" **American Sociological Review**, LX, June, 365-390

HERBERT, Martin

- 1987 **Conduct Disorders of Childhood and Adolescence**. John Wiley ve Sons Ltd. New York.

HUGHES, J.R., R. ZAGAR, R.B. SYLVIES, J. ARBIT, K.G. BUSCH ve
N.D. BOWERS

- 1991 "Medical, Family and Scholastic Conditions in Urban Delinquents" **Journal of Clinical Psychology**, XLVII, 3, 448-463.

İÇEL, Kayıhan

- 1982 "Çocuk Mahkemeleri Kanunu Üstüne Düşünceler" **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, XLV, 1-4, 277-288

JERSILD, Arthur T.

- 1987 **Çocuk Psikolojisi**. (Çev. Gülseren Günçe) Ankara: Sevinç Matbaası

JOSEPH, Jenice

- 1995 **Black Youths Delinquency and Juvenile Justice** Printed in U.S.A.

KANER, Sema

- 1991 Gerçeklik Terapisinin ve Psikodramanın Anti-sosyal Davranış Gösteren Gençlerin Benlik Algıları ve Empati Düzeylerine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi

KAPLAN, P. J. ve J. ARBUTHNOT

- 1985 "Affective Empathy and Cognitive Role-taking in Delinquent and Nondelinquent Youth" **Adolescence**, XX, 78, 323-333.

KATKAN, D., D. HYMAN ve J. KRAMER

- 1976 **Delinquency and the Juvenile Justice System**. London: Duxbury Press

KATZ, Robert L.

- 1963 **Empathy: Its Nature And Uses**. London: The Free Press of Glencoe Collier. Macmillan Limited

KEMPTON, T. ve R. FROEHAND

- 1992 "Juvenile Sex Offenders: Similar To, or Different From, Other Incarcerated Delinquent Offenders?" **Behaviour Research and Therapy**, XXX. 5. 533-536

KERİMOĞLU, Efser

- 1988 "Çocuk ve Ergenlerdeki Suça Yönelik Davranışların Tıbbi Yönü" **Ankara Barosu Dergisi**. XLV, L, 216-219

KONANÇ, Esin

- 1990 "Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması" **Türkiye'de Çocuğun Durumu**. Ankara

LAMBROSSO, Cesare

- 1968 **Suç İşlemenin Sebepleri** (Çev. Sadi Irmak) İstanbul: Aydın Güler Kitabevi

LEE, Ming

- 1983 "The Reasoning to Dimensions of Juvenile Delinquency" **Dissertation Abstracts International**, XLIV, 4, 1032.A

LEE, M. ve N.M., PRENTICE

- 1988 "Interrelations of Empathy, Cognition, and Moral Reasoning with Dimensions of Juvenile Delinquency" **Journal of Abnormal Child Psychology**, XIV, 2, 127-139.

LENNON, R. ve N. EISENBERG

- 1990 Gender and Age Differences in Empathy and Sympathy. N. EISENBERG, J. STRAYER. **Empathy and Its Development**, New York: Cambridge University Press.

LISKA, A.E ve M.D. REED

- 1985 "Ties to Conventional Institutions and Delinquency: Estimating Reciprocal Effects" **American Sociological Review**, L, 547-560.

LYNAM, D., T. MOFFITT ve M.S. LOEBER

- 1993 "Explaining the Relation Between IQ and Delinquency: Class, Race, Test, Motivation, School Failure, or Self-Control?" **Journal of Abnormal Psychology**, CII, 2, 187-196.

MANGIR, M. ve F. BAŞAR

- 1992 "Çocuğun Suça Yönelmesinde Aile Ne Kadar Etkilidir" **Yargıtay Dergisi XXVIII**, 3, 412, 414.

MANGIR, Mine

- 1992 Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde Bulunan Suça Yönelmiş Çocukların İşledikleri Suç Türleri ile Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu.

MATLACK, M.E., M.S.M. McGREEVY, R.E. ROUSE, C. FLATTER ve

R.F. MARCUS

- 1994 "Family Correlates of Social Skill Deficits in Incarcerated and Nonincarcerated Adolescents" **Adolescence**, XXIX, 113, 117-129.

MONTO M., G. ZGOURIDES, J. WILSON ve R. HARRIS

- 1994 "Empathy and Adolescent Male Sex-Offenders" **Perceptual and Motor Skills**, 79, 1598.

NOVY, D.M., J.P. GAA, R.G. FRANKIEWICZ, D. LIBERMAN ve
M. AMERIKANER

- 1992 "The Association Between Patterns of Family Functioning and Ego Development of the Juvenile Offender" **Adolescence**, XXVII, 105, 25-35.

OK, Aylin

- 1989 Kurumlar ve Suçlu Çocuklar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı.

OKVURAN, Ayşe

- 1993 Yaratıcı Drama Eğitiminin Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Düzeylerine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖZSÖZ, Canan

- 1990 14-18 Yaşları Arasındaki Suçlu ve Suçsuz Ergenlerde Adaletsizlik Yargısının Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Yisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi

PECUKONIS, Edward V.

- 1990 "A Cognitive Affective Empathy Training Program As a Function of Ego Development in Aggressive Adolescent Females" **Adolescence**, XXV, 97. Spring, 59-76

PİŞKİN, Metin

- 1989 "Empati, Kaygı ve Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişki" **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, XXII, 2, 775-784.

QUAY, Herbert C.

- 1967 **Juvenile Delinquency**. The University Series in Psychology. Canada: D. Van Nostrand Company

RICE, Philip

- 1990 **The Adolescent**. Allyn ve Bacon, Boston

SAMPSON, R.J. ve J.H. LAUB

- 1994 "Urban Poverty and Family Context of Delinquency: A New Look at Structure and Process in a Classic Study" **Child Development**, 65, 523-540.

SHOMAKER, Donald J.

- 1990 **Theories Of Delinquency**. New York: Oxford University Press

SMITH, Henry Elay

- 1973 **The Scientific Understandings of Individuals**. New York: McGraw-Hill Book Company

STATLAND, E. S.E. SHERMAN ve K.G. SHOVER

- 1971 **Empathy and Birth Order**. Lincoln: University of Nebraska Press.

SUBAŞI, Canan

- 1979 Psiko-sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi

ŞAKRA, Tülin

- 1987 Çocukların Suça Yönelmelerinde Uyum Durumlarının ve Yaşlarının Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞAYLIGİL, Ömür

- 1981 Türkiye'de Çocuk Suçluluğu, İslahevlerinde Kalan Çocukların suç İşleme Nedenleri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi

THOMPSON, Ross

- 1990 "Empaty and Emotional Understanding" N. EISENBERG ve J. STRAYER (Ed), **Empathy and its Development**. New York: Cambridge University Press

TÜRKES, Pekcan

- 1989 "Çocuk Mahkemeleri Üzerine" **Eflatun**. XXI, 244-245

ULUĞTEKİN, Sevdâ

- 1991 **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**. Ankara: Bizim Büro

YAVUZER, Haluk

- 1981a **Psiko-Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu**. İstanbul: İÜEBF Yayınları, No: 2789. Özlem Kardeşler Matbaası

YAVUZER, Haluk

- 1981b **Ülkemizde Suçlu Çocuklar Sorunu ve Çocuk Mahkemeleri Yasasının Psiko-Sosyal Açıdan Önemi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası

YAVUZER, Haluk

- 1996 **Çocuk ve Suç**. İstanbul: Remzi Kitabevi

YÜCEL, Mustafa T.

- 1973 **Suç ve Ceza Anatomisi**. Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası
- 1990 "Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler" **Türkiye'de Çocuğun Durumu**. Ankara

YÜCELER, Ertan

- 1993 **Türk Ceza Kanunu, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu**. Atilla Kitabevi, Ankara

EKLER

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Ad ve Soyad

2. Doğum Yeri

Doğum Tarihi

Annenin

Babanın

3. Yaşı

4. Öğrenim Durumu

5. İşi

6. Anne hayatta () Değil ()

Baba hayatta () Değil ()

7. Anne öz () Değil ()

Baba öz () Değil ()

8. Anne ve baba birlikte yaşıyor ()

Ayrı yaşıyor ()

biri veya her ikiside hayatta değil ()

9. Kardeş Sayısı

10. Doğum Sırası

11. Oturduğu Yerleşim Birimi: İl.....

İlçe.....

Köy.....

12. Oturulan ev kendilerinin ()

Kira ()

13. Evin Türü Müstakil ()

Apartman Katı ()

Gecekondu ()

14. Hüküm giymeden önce aile yanında kalma ya da kalmama durumu
Evet () Hayır ()
15. Hüküm giymeden önce okula gitme ve gitmeme durumu
Gidiyor ()
Gitmiyor () Nedeni.....
16. Bir örgün eğitim kurumunda eğitim görülen yıllar
17. Şu anda gidilen okul ya da kurs
18. Boş zamanları değerlendirme şekli
19. Bulunduğu kurumda yararlandığı etkinlikler
20. Bulunduğu kurumda yaptığı sportif faaliyetler
21. Ceza süresinin bitiminde kalmayı düşündüğü yer